

OTDK DOLGOZAT

CZIMER ZSUZSANNA

2013

A NYERS KAKAÓ ÁRÁNAK BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐI
(2003-2011)

THE INFLUENCING FACTORS OF THE RAW COCOA PRICE
(2003-2011)

Czimer Zsuzsanna

Kézirat lezárva: 2011. október 31.

Tartalom

1.BEVEZETÉS	1
1.1. TÉMAVÁLASZTÁS	1
1.2. A KAKAÓ SZÁRMAZÁSA	2
1.2.1. FAJTÁI	3
1.2.2. MINŐSÉG ÉS MENNYISÉG.....	3
2.A KAKAÓ JELENTŐSÉGE	6
2.1. EGÉSZSÉG	6
2.2. MEGÉLHETÉS	7
2.2.1. HARKIN-ENGEL-PROTOKOLL	7
2.2.2. COCOA LIVELIHOODS PROGRAM.....	8
2.3. EXPORTBEVÉTEL	9
2.3.1. ELEFÁNTCSONTPART	9
2.3.1.1. POLITIKAI HELYZET.....	9
2.3.1.2. ELEFÁNTCSONTPART ÉS A KAKAÓ	9
2.3.2. GHÁNA	10
2.3.2.1. POLITIKAI HELYZET.....	10
2.3.2.2. GHÁNA ÉS A KAKAÓ	10
2.3.3. NIGÉRIA	11
2.3.3.1. POLITIKAI HELYZET.....	11
2.3.3.2. NIGÉRIA ÉS A KAKAÓ	11
2.3.4. KAMERUN.....	12
2.3.4.1. POLITIKAI HELYZET.....	12
2.3.4.2. KAMERUN ÉS A KAKAÓ	12
3.SUPPLY CHAIN.....	13
3.1. TERMELŐK (SMALLHOLDER).....	13
3.1.1. KAKAÓCSEMPÉSZET	14
3.2. KERESKEDŐK (TRAIDER)	15
3.2.1. FAIR TRADE	17
3.3. FELDOLGOZÁS ÉS GYÁRTÁS (GRINDER)	18
3.4. KISKERESKEDELEM (RETAIL)	20
3.5. FOGYASZTÓK (CONSUMER).....	21
3.5.1. NÉPEGÉSZSÉGÜGYI TERMÉKADÓ (CHIPSADÓ)	22
4.VILÁGPIACI ÁR	24
4.1. XX. SZÁZAD ELSŐ FELE.....	24
4.2. XX. SZÁZAD MÁSODIK FELE.....	25
4.2.1. COTONOU-I EGYEZMÉNY.....	27
4.3. A KAKAÓ VILÁGPIACI ÁRÁNAK ALAKULÁSA 2003-BAN	28
4.4. A KAKAÓ VILÁGPIACI ÁRÁNAK ALAKULÁSA 2004-BEN	29

4.5.	A KAKAÓ VILÁGPIACI ÁRÁNAK ALAKULÁSA 2005-BEN	30
4.6.	A KAKAÓ VILÁGPIACI ÁRÁNAK ALAKULÁSA 2006-BAN	32
4.7.	A KAKAÓ VILÁGPIACI ÁRÁNAK ALAKULÁSA 2007-BEN	34
4.8.	A KAKAÓ VILÁGPIACI ÁRÁNAK ALAKULÁSA 2008-BAN	36
4.9.	A KAKAÓ VILÁGPIACI ÁRÁNAK ALAKULÁSA 2009-BEN	38
4.10.	A KAKAÓ VILÁGPIACI ÁRÁNAK ALAKULÁSA 2010-BEN	40
4.11.	A KAKAÓ VILÁGPIACI ÁRÁNAK ALAKULÁSA 2011 ELSŐ FÉLÉVÉBEN	42
5.	KAKAÓ ÁRÁNAK BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐI	44
5.1.	CSÖKKENŐ HOZADÉK ÉS MINŐSÉGROMLÁS	44
5.2.	NEM JUTNAK ELEGENDŐ JÖVEDELEMHEZ A GAZDÁK	44
5.3.	NINCS UTÁNPÓTLÁS	45
5.4.	NINCS MEGFELELŐ INFRASTRUKTÚRA	45
5.5.	SPEKULÁCIÓ	45
5.6.	A TERMELŐ ORSZÁGOK POLITIKAI HELYZETE: INSTABIL	46
5.7.	A KAKAÓ ÁRÁNAK RUGALMATLANSÁGA.....	46
6.	MEGOLDÁSI LEHETŐSÉGEK	48
6.1.	PROGRAMOK	48
6.1.1.	INTERNATIONALE COCOA INITIATIVE (ICI)	48
6.1.2.	WORLD COCOA FOUNDATION	48
6.2.	FAIR TRADE	49
6.2.1.	KAVOKIVA SZÖVETSÉG, ELEFÁNTCSONTPART	51
6.2.2.	KUAPA KOKOO SZÖVETSÉG, GHANA.....	51
6.3.	ÁLLOMÁNYFRISÍTÉS.....	52
6.4.	VERTIKÁLIS EGYESÜLÉS, EGYÜTTMŰKÖDÉS.....	52
IRODALOMJEGYZÉK		
MELLÉKLETEK.....		I
1.Kakaónövény		I
2.Kakaószüret		III
3.Csokoládékészítés		VI
4.Csokoládémárkák.....		VIII

Táblázat- és ábrajegyzék

1. táblázat: Kakaótermelés	16
2. táblázat: Nyers kakaótermés (1922-1926)	25
3. táblázat: Nyerkakaoőfogyasztás (1922-1926).....	26
1. ábra. Cocoa Supply Chain.....	14
2. ábra: Fő termelő országok (2005)	15
3. ábra: Kakaóexport a világon	17
4. ábra: Fair trade alappillérei	18
5. ábra: Fair trade a világon	19
6. ábra: Nyers kakaó-feldolgozás a világon (2008/2009)	20
7. ábra: Kakaóbab-feldolgozás országok szerint (2008/2009).....	21
8. ábra: Eladott étcsokoládé mennyisége (1 000 tonna)	23
9. ábra: A kakaó világpiaci árának csúcspontja és mélypontja.....	27
10. ábra: A kakaó világpiaci árának alakulása 2003-ban (\$)	29
11. ábra: A kakaó világpiaci árának alakulása 2004-ben (\$)	30
12. ábra: A kakaó világpiaci árának alakulása 2005-ben (\$)	31
13. ábra: A kakaó világpiaci árának alakulása 2006-ban (\$)	33
14. ábra: A kakaó világpiaci árának alakulása 2007-ben (\$)	35
15. ábra: A kakaó világpiaci árának alakulása 2008-ban (\$)	37
16. ábra: A kakaó világpiaci árának alakulása 2009-ben (\$)	39
17. ábra: A kakaó világpiaci árának alakulása 2010-ben (\$)	41
18. ábra: A kakaó világpiaci árának alakulása 2011 első félévében (\$)	43
19. ábra: Kakaópiac árképzése.....	48
20. ábra: Fair trade kakaókereskedés (2004-2010).....	51

1. BEVEZETÉS

1.1. TÉMAVÁLASZTÁS

A csokoládé az utóbbi évtizedekben luxuscikkből egy mindennap fogyasztott élvezeti cikké vált. Habár ma már a fejlődő országokban is egyre többen fogyasztanak csokoládét, mégis a fejlett ipari országokban a legerősebb kereslet iránta.

A csokoládé alapanyagául használt kakaót Nyugat-Afrikában, Ázsiában és Dél-Amerikában termesztik. Maga a növény különleges klimatikus feltételek mellett hoz elegendő gyümölcsöt. A termés az ültetvényekről a kikötőbe kerül, ahonnan zsákokba rakva hajókon jut el a feldolgozó országokba. A feldolgozás után nagyobb részt pedig csokoládé készül belőle, a másik részét pedig kakaóporként adják el.

A kakaóra a 2010-es és 2011-es elefántcsontparti események kapcsán figyeltem fel. Mivel a kakaó az egyik kedvenc italom úgy döntöttem mélyebben is beleásom magam a témába. Rövid időn belül a következő eredményre jutottam:

- a kakaó ára nagyon volatilis,
- Elefántcsontpart helyzetét erősen befolyásolja a kakaó kereskedése, hiszen a kakaótermelés az ország fő bevételi forrása (GDP 20%¹).

A Global Journal of Agricultural Sciences című újság 2005-ben megjelent számában a szerzők összefoglalták a kakaó árának befolyásoló tényezőit 1991 és 2002 között. A következőket állapították meg:

“... there exists erratic cocoa price fluctuation at the international market, which could impact negatively on exporting countries and workers in agriculture particularly. This is so because, the instability in cocoa prices results in poor budget preparation and planning, market uncertainty, irregular income, and improper fiscal policy formulation. The effect of these prolonged fluctuations can be cushioned by the formation of trade alliance by exporting countries to see how best they could stabilize the market. Also the exporting countries should develop local processing industries to process some cocoa beans into finished goods at home, as a means of reducing the quantity supplied to the

¹ Csúcsközelben a kakaó ára. hvg.hu. 2011. 03. 08., http://hvg.hu/gazdasag/20110308_csucs_kakao_ar (2011. 09.20.)

*international market. Formation of effective trade union(s) and cartel could be another positive option for a reduction in cocoa price uncertainty at the international market.*²

Dolgozatomban a kakaó árának a médiákban is megjelent befolyásoló eseményeit írom le a tanulmányt követő évtől, 2003-tól 2011. első feléig. Az eseményekkel párhuzamosan figyeltem az ár változását. Ezzel igazolva, hogy egyes történések milyen mértékben befolyásolták az áremelkedést, illetve az áresést a piacon.

Mivel Nyugat-Afrikában termelik ki a kakaó kb. 70%-át, így a kutatásomat kimondottan erre a területre koncentráltam.

1.2. A KAKAÓ SZÁRMAZÁSA

Afrika a legek kontinense, itt van a legnagyobb sivatag, a leghosszabb folyó, és itt találkozhatunk a legnépesebb állatcsordákkal. Kevesen tudják azonban, hogy a világ legnagyobb kakaóültetvényei is Afrikában találhatók, melyek közül az elsőket a 19. század elején hozták létre az egykori Aranyparton. Ekkor már a kakaócserje-ültetvények létesítése jobb üzlet volt, mint az aranybányászat. Így történt, hogy az őshazát, Dél-Amerikát is megelőzve, ma Elefántcsontpart és Ghána a világ legnagyobb kakaótermelői közé tartoznak. A nyugat-afrikai országokban gyakran kis családi ültetvényeken, az ősi metódusok szerint termelik a kakaóbabot. A termés feldolgozása még mindig kézi, mint generációkkal ezelőtt: a gyümölcsöket kampós késsel vágják le a fáról, kifejtett belsejét banánlevelekre terítik, majd szintén levelekkel befedik, és hagyják erjedni. Az ezután visszamaradt magokat a napon megszáritják, ekkor alakul ki a jellegzetes íz- és aromaanyag. A már száraz kakaóbab zsákokba csomagolva jut a feldolgozó országokba. (National Geographic Magyarország, 2009. május, 36-37. o.)

A kakaófa (*Theobroma cacao*) az ún. kakaóövben terem, a 20. északi és déli szélességi kör között húzódó trópusi területen, és egészen ezer méter tengerszint feletti magasságig megtalálható.³

Az aztékok a 14. század óta ismerik a növényt, szentként tisztelték és Quetzalcoatl isten ajándékának tartották. A gyümölcsből nyert babok nem csak áldozati adományként szolgáltak, hanem fizetőeszközként és egy csípős fűszeres ital elkészítéséhez, ami a mai kakaóitaltól ízvilágában jelentősen eltér.

² Tiku – Agbogo – Bime [2005], World cocoa output and price variabilities: implications for economic development of exporting countries. *Global Journal of Agricultural Sciences*, Vol 4, No 2, 183-189. o., <http://www.ajol.info/index.php/gjass/article/view/2271> (2011. 10. 20.)

³ http://www.ng.hu/Civilizacio/2006/12/A_kakaofatol_a_mikulascsoikiig (2011. 03.15.)

Amikor a spanyol conquistadorok 1519-ben meghódították Mexikót és az aztékokat leigázták, nagyon gyorsan felfedezték, hogy „barna arany” hullott az ölükbe.

Hernán Cortés látván, hogy a bennszülöttek fizetőeszközként használják a kakaóbabot, rájött, hogy a pénz szó szerint a fán terem, és a következő években a Karib-tenger mellékén több kakaófa-ültetvényt is telepített. A 17. század végére a csokoládéital meghódította Európát, kakaóbabot szállító hajók hada futott be a kikötőkbe.

A 19. század végére Nyugat-Afrika (Elefántcsontpart, Ghána, Kamerun, Nigéria) vált a Föld elsősorú kakaótermelő helyévé, de Indonézia, Brazília és Ecuador is meghatározó szerepet tölt be. (National Geographic Magyarország, 2008. November, 25. o.)

1.2.1. Fajtái

A criollo minden kakaók édesanyja, a maják csokoládéjának alapanyaga. A spanyolok nevezték el kreolnak (criollónak), azaz idegennek. A criollo kakaófa rendkívül érzékeny, nehezen termesztethető, sérülékeny és kevés termést hoz. Termése azonban a legjobb minőségű. Elsősorban a kakaó eredeti termőhelyén, Venezuelában, Mexikóban, Nicaraguában, Guatemalában, Kolumbiában, valamint Trinidad, Grenada és Jamaica szigetén fordul elő.

A forastero a legelterjedtebb kakaófajta, sokkal erősebb, ellenállóbb a criollónál. Sokkal többet is terem, nagyobb, lapos, sötétpiros szemű, ráadásul gyorsabban nő. Viszont a minősége messze elmarad a criolloétól. A kakaófogyasztás mintegy 90%-át a forastero adja, ez a világ „konzumkakaója”. Elefántcsontparton, Ghánában, Kamerunban termesztik.

A harmadik fő kakaótípus a trinitario. Nevét származási helyéről, Trinidadról kapta, és a criolloval és a forasteróval szemben ez már egy hibrid típus: a másik kettő keresztezéséből jött létre.

1.2.2. Minőség és mennyiség

Az mezőgazdasági nyersanyagárak alakulásakor nagyon fontos faktor a növények és gyümölcsök egészségi állapota. Ez határozza meg az aratás minőségét és mennyiségét. Ha például a növekedési fázis egy meghatározó szakaszában egy kártevő megtámadja a növényt, akkor jelentős kiesésre lehet számítani

A szállítmányozási problémák is befolyásolják az árat. Mivel számos nyersanyagot, mint például a kakaót, a felhasználó központoktól, fogyasztóktól távol

termesztik és aratják, így először szárazföldi vagy vízi úton kell a felvásárlókhoz eljuttatni. Sztrájk a kikötőben vagy vihar a tengeren szintén az árak emelkedését okozza.

Mindezen kockázatok ellenére a nyersanyagok attraktívak. Az oka: Kb. két évtizeden belül a Föld népessége hat milliárd emberről kilenc milliárdra fog nőni, és ezeket az embereket el kell majd látni élelmiszerrel. Mivel a mezőgazdasági területek nem tudnak jelentősen tovább terjeszkedni, a kínálat a következő években csak kis mértékben fog növekedni. A szakértők egy következő válság veszélyeit látják – éhínség.⁴

A kakaót évente kétszer aratják, a termés nagyobb hányadát az *októbertől márciusig*, majd *májustól augusztusig*. Fontos ilyenkor, hogy ezen időszakokban komoly termék leszállítások vannak, melynek egyik jellegzetese eredménye, a júniusban ütött szezonális mélypontja, míg augusztus szeptember környékén a csúcspontok, mikor véget ér az aratási szezon.⁵

Mennyiséget befolyásoló tényezők:

- A kakaó virágját jellemzően szúnyogok, legyek, vagy a termelők saját maguk porozzák be. A globális klímaváltozás feltehetően hatással van a szúnyogokra és a legyekre is.
- A kakaófa nagyon sebezhető a globális felmelegedés által. Az optimális növekedéshez szükséges hőmérséklet 21-32°C között van. A 15°C-nál alacsonyabb hőmérséklet végzetes lehet a növények számára. A kakaófáknak évi 2000 mm csapadékra van szükségük.
- A fa életkora is meghatározó, mivel az új ültetésű fák először 3-5 év után hoznak termést, 10-20 évesen teremnek a legtöbbet, majd ismét csökken a termés hozam.
- A fa gondozása: hogyan kell metszeni, trágyázni.
- Betegségek, kártevők, gombák okoztak károkat akár az egész termést megsemmisítheti, ha nem védekeznek ellenük különböző vegyszerekkel.

⁴Rettberg, [2009], Rohstoffe: Das Risiko der eiskalten Nacht. Handelsblatt.com, 2009. 07. 13., <http://www.handelsblatt.com/finanzen/boerse-maerkte/anlegerakademie/rohstoffe-das-risiko-der-eiskalten-nacht/3219000.html>

⁵ <http://tozsdeakademia.com/nyersanyag-oktatas/nyersanyagok-kakao> (2011. 07. 11.)

Minőséget befolyásoló tényezők:

- A fa szakszerű ápolása.
- A megfelelő idejű szüret.
- Az erjesztés (öt nap) és szárítás idejének betartása.
- A kvalifikált munkaerő.

További befolyásoló tényezők:

- Mivel a kakaótermelés nagy része politikailag bizonytalan területekről származik, mint például Elefántcsontpart, Ghána, vagy Indonézia, ezért a politikai tényezők nagy hatással vannak a kakaó árára.
- Kevés cég uralja a világ csokoládéjának nagy részét. Kraft Foods/Cadbury (15,2%), Mars/Wrigley (14,6%), Nestlé (12,6%), Ferrero (7,3%), Hershey (6,7%) az iparág nagy vállalatai. (EFFAT, 2010)
- A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet 2005-ben kiadott egy jelentést, miszerint az elefántcsontparti kakaófarmok több ezer gyermeket foglalkoztatnak, hogy megőrizték az ipar virágzását. A jelentés szerint 2005-ben 200.000 gyermek dolgozott a kakaó ültetvényeken szörnyű körülmények között, egy kisebb százalékuk pedig emberkereskedés áldozataként került az ültetvényekre.⁶

⁶ <http://tozsdeakademia.com/nyersanyag-oktatas/nyersanyagok-kakao> (2011. 07. 11.)

2. A KAKAÓ JELENTŐSÉGE

2.1. EGÉSZSÉG

A csokoládé minden formájában kelendő, és a virág után a leggyakoribb ajándék névnapokra, születésnapra, évfordulókra és bármilyen ünnepi alkalomra – írja a Piac & Profit magazin 2007/01-es kiadása. A világban évi 100 milliárd dollár méretűre becsülik a piacát. Magyarországon évente több mint 60 ezer tonnát adnak el belőle.

A csokoládé legfőbb ismérve, hogy kakaóból készül. Sokan a boldogság forrásának tartják. A csokiban lévő feniletilamin hatóanyag javítja a hangulatot, mert felépítése hasonlít a szervezetben termelődő adrenalinra és dopaminra: ezek némileg gyorsítják a pulzust, emelik a vérnyomást, a vércukorszintet és a teljesítőképességet.⁷

A jó minőségű, mértékkel fogyasztott étcsokoládé antioxidánsokban gazdag, ezért jó hatással van szervezetünkre és egészségi állapotunkra, csökkentve a szív- és érrendszeri megbetegedések, valamint a trombózis kialakulásának esélyét, hiszen a kakaó B1-, B2-, B6- és E-vitamint, az ásványi anyagok közül pedig magnéziumot, káliumot, kalciumot és rezet tartalmaz számottevő mennyiségben.⁸

Egy a Georgetown Egyetem által készített tanulmány szerint a csokoládé, mint orvosság alkalmazható. A kakaó alkotóelemei lelassították a rákos sejtek növekedését. A tanulmány szerzője, Robert Dickson hangsúlyozza, hogy ez nem jelenti azt, hogy a csokoládé fogyasztása védene a ráktól. Viszont a kakaóban lévő anyagok egy új kezelési technika kifejlesztésére adhatnak lehetőséget, amit csak további kutatások erősíthetnek meg.

Persze a kétkedő hangok sem maradnak el. „A kutatás még gyerekcipőben jár, tehát még az is lehetséges, hogy nem lesz belőle semmi” - mondja a táplálkozás szakértő, Bonnie Liebmann. Abban látja a veszélyt, hogy néhány ember a kutatási eredményeket felszólításnak veszi, és több csokoládét fog enni. Ez azért nem jó, mert a csokoládé nagy arányban tartalmaz zsírt és cukrot, ami pedig a szív és érrendszeri megbetegedéseknek kedvez.⁹ Ezért fontos a mértékkel való fogyasztást hangsúlyozni.

⁷ Csoki, boldogság és hízás. origo.hu, 2003. 02. 11.

<http://www.origo.hu/tudomany/elet/20030211csoki.html> (2011. 10. 20.)

⁸ Pereszlényi Judit [2010]: A csokoládé mégsem tesz boldoggá?

http://csoki.network.hu/blog/csoki_klub_hirei/a-csokolade-megsem-tesz-boldogga (2011. 10. 20.)

⁹ Sigrun Schubert [2005]: Schokopillen gegen Demenz, Diabetes und Schlaganfall. Handelsblatt.com, 2005. 08. 04. <http://www.handelsblatt.com/technologie/forschung-medizin/medizin/schokopillen-gegen-demenz-diabetes-und-schlaganfall/2535034.html> (2011. 08. 18.)

A kakaóbab sok más területen is felhasználásra kerül. A belőle sajtolt kakaóvaját felhasználja a szépségipar, krémek, pakolások, rúzsok készítésekor, és a gyógyszeripar is, krémek, kúpok gyártására.

2.2. MEGÉLHETÉS

A családi gazdálkodók adják a kakaóipar gerincét. Ezekről a családi farmokról származik a világ kakaófogyasztásának 90%-a. Ez azt jelenti, hogy e családok és közösségek számára a kakaótermelés az egyedüli kulcs a jóléthez. Nyugat-Afrikában több mint 2 millió olyan farm van, amely 2-3 hektár nagyságú, körülbelül 2500 kakaófával. Több mint 10 millió ember él Nyugat-Afrikában kakaófarmokon.

Ghánában a lakosság 29%-a függ a kakaóból származó bevételektől. Elefántcsontparton ez a szám eléri akár a 44%-ot is. Ez az arány jóval magasabb, mint a másik két afrikai termelő országban, Kamerunban 12% és Nigériában 1%. (EFFAT, 2009)

Világszerte öt-hat millió azoknak a kistermelőknek a száma a világon, akiknek a jövedelme a kakaótermelésből származik.¹⁰ A közvetlen kakaógyártásban kb. 14 millió foglalkoztatott van világszerte.¹¹

2.2.1. Harkin-Engel-Protokoll

Miki Mistrati leleplező riportját (Schmutzige Schokolade) a német ARD csatorna 2010. október 6-án késő éjjel mutatta be. A dokumentumfilm szerint „a csokoládéfogyasztás korán sem olyan ártatlan, mint ahogy azt mi gondoljuk, legalábbis a gyerekek számára Afrikában. A segélyszervezetek a csokoládéipart azzal gyanúsítják, hogy az afrikai gyermekkereskedelemből és a gyermekmunkából profitálnak.”

2001 szeptemberében írták alá az úgy nevezett Harkin-Engel-Protokollt a Chocolate Manufacturers Association és a Világ Kakaó Szervezet (az iparág 70 legnagyobb vállalatának alapítványa) képviselői. A szervezetek kötelezik magukat arra, hogy a gyermekmunka legrosszabb formáit felszámolják a kakaóiparban. Ennek érdekében 2002-ben létrehoztak egy alapítványt, mely segíti ezt a törekvést, továbbá vállalták, hogy 2005-ig bevezetnek egy tanúsítványt az ellenőrzéshez.

¹⁰ <http://www.privatbankar.hu/html/cikk/cikk.php?kommentar=13184> (2011. 10. 19.)

¹¹ Weiligmann – Panhuysen – van Reenen [2010]: Kakao. Tropical Commodity Coalition for sustainable Tea Coffee Cocoa, Bécs, 7. o.
http://www.fairtrade.at/fileadmin/user_upload/PDFs/Fuer_Lehrerinnen_Eltern/KAKAO_SC.pdf?mcnts=9eac8828f56f3b774dbccde0cea99a33 (2011. 09. 21.)

Tom Harkin szenátor és a Kongresszus egyik képviselője, Eliot Engel indított kampányt a gyermekmunka ellen, melynek eredménye a „Child Labor Deterrence Act” névre hallgató törvényjavaslat lett. A javaslat szerint azoknak a termékeknek az importját meg kell tiltani, amelyek előállítása során gyermekeket zsákmányolnak ki. Természetesen ez vonatkozik a kakaóiparra is.

A kakaó- és csokoládéipar képviselői ekkor tárgyalásokba kezdtek, jogászokat fogadtak, hogyan lehetne a törvényjavaslatot megállítani még a hatályba lépés előtt. Az eredmény csak egy önkéntes alapon aláírt protokoll.

A protokoll egyik eredménye egy 2002-ben készített felmérés, amely szerint Elefántcsontparton, Ghánában, Nigériában és Kamerunban még mindig legalább 850 000 gyerek dolgozik a kakaóültetvényeken, ebből kb. 605 000 gyerek csak Elefántcsontparton. A másik 2008-ban készített tanulmány szerint Ghánában és Elefántcsontparton továbbra is több százezer gyereket kényszerítenek munkára javadalmazás nélkül. (Hütz-Adams, 2010, 45-47. o.)

2.2.2. Cocoa Livelihoods Program

2009 elején jelentette be a World Cocoa Foundation nevű szervezet, hogy egy új programot indít, amit Bill & Melinda Gates Foundation és 14 csokoládéipari vállalt (The Hershey Company, Kraft Foods and Mars; feldolgozók Archer Daniels Midland Company, Barry Callebaut, Blommer Chocolate Company and Cargill; supply chain menedzserek Armajaro, Ecom-Agrocacao, Guittard Chocolate Company, Noble Resources S.A., Olam International Ltd., Petra Foods Ltd., See's Candies, Inc., Starbucks Coffee Company and Transmar Commodity Group Ltd.) 40.000.000 dollárból finanszíroz. Hozzávetőlegesen 200 000 kistermelő megélhetését segíti elő Afrika öt kakaótermelő országában, Elefántcsontparton, Ghánában, Nigériában, Kamerunban és Libériában. A programot öt évre tervezték és a célja a gazdák tudásának, versenyképességének javítása, a növények minőségének emelése és az ellátási lánc hatékonyságának növelése. A kezdeményezés további célja, hogy emelkedjenek jövedelmek.

A programot négy országban már el is indították: Ghánában 2009 októberében, Elefántcsontparton 2010 februárjában, Nigériában 2010 márciusában és Kamerunban 2010 májusában.¹²

¹² <http://www.worldcocoafoundation.org>

2.3. EXPORTBEVÉTEL

2.3.1. Elefántcsontpart

2.3.1.1. Politikai helyzet

Az egykori francia kolónia 1960-ban nyerte el a függetlenségét. A következő évtizedekben a gazdaság növekedett és az emberek jövedelme is nőtt. Igaz, hogy Felix Houphouët-Boigny elnöksége alatt diktatórikus rendszer uralkodott az országban, politikailag hosszú ideig mégis stabilnak számított. Az 1970-es gazdasági válság végén kezdődtek a politikai zavargások. Ennek egyik oka, hogy a válság következtében a legfontosabb kiviteli cikkek (kakaó, kávé) árai csökkentek. A gazdasági problémák ellenére Houphouët-Boigny 1993-ig maradt hatalmon. Utána gyenge kormányok váltották egymást, majd 2002-ben az ország két részre – északon a bevándorlók (rebellisek) és délen a magukat tősgyökeres elefántcsontpartinak vallók – tagolódott. (Hütz-Adams, 2010, 21. o.) 2007 óta tartanak béketárgyalások, melyek az országot újra egyesítenék, de ez a 2010-es választások kiírásáig nem sikerült. A választások után ismét zavargások törtek ki, mivel az eddig hatalmon lévő elnök (Laurent Gbagbo) nem volt hajlandó átadni a hivatalt a megválasztott elnöknek (Alessane Quattara).¹³

2.3.1.2. Elefántcsontpart és a kakaó

A nyersanyag export teszi lehetővé, hogy Elefántcsontpart azon kevés afrikai országok közé tartozzon, akik állandó külkereskedelmi plusszal rendelkeznek.

A kakaó már hosszú ideje a fő exportbevételi forrása az országnak. 2007-es IMF adatok szerint a kakaóbabokból származó bevételi arány csupán 28,8% volt. 1,2 millió tonna kakaó termesztettek, ami egy 12,4%-os mínuszt jelent 2006-hoz képest.¹⁴ Elefántcsontpart 2008/2009-ban valamivel több, mint 1 millió tonna kakaóbabot, a világ összes kakaótermésének 40%-át, termelte ki. (International Cocoa Organisation – ICCO, Annual Report 2008/2009) Az IMF 2011 júliusában megjelent riportjában a kakaó az exportbevételek 37%-át tette ki. (IMF Country Report No. 11/194)

Az elefántcsontparti kakaó legnagyobb importőre az EU. Az elefántcsontparti kakaó 53,24%-a jut az unióba, míg 14,6%-a az Egyesült Államokba. A kínai piac

¹³ <http://www.handelsblatt.com/politik/international/buergerkrieg-droht-nach-wahl-zu-eskalieren/3654960.html> (2011. 08. 19.)

¹⁴ http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/Laender/Laenderinfos/CoteDIvoire/Wirtschaft_node.html (2011. 07.01)

egyelőre csak 1,7%-kal részesedik, de jelentősége gyorsan növekszik Elefántcsontpart kakaó kivitelében.¹⁵

Sajnálatos módon a kakaó a fegyvervásárlásokra szánt összeg bevételi forrása is. A polgárháborút mindkét fél a kakaóra kivetett adókból és vámokból finanszírozza. A katonai költségvetés egyötöde származik a kakaóból.¹⁶

2.3.2. Ghána

2.3.2.1. Politikai helyzet

A nyugat-afrikai partoknál fekvő Ghána 1957-ben vívta ki a függetlenségét. Néhány stabil év után az 1960-as évek közepén a politikai zavargások, valamint 1970-es gazdasági válság visszavetették a fejlődés útján az országot. Először 1980-as években stabilizálódott a kormány és gazdaság. (Hütz-Adams, 2010, 27. o.)

2.3.2.2. Ghána és a kakaó

A kakaótermesztés már 1879-ben megkezdődött a területen és a függetlenné válás után a termény exportja vált Ghána fő devizaforrásává. (Hütz-Adams, 2010, 28. o.) Az ország évtizedeken át volt a világ vezető kakaótermesztője, de a vírusfertőzések, illetve a talaj kimerülése miatt csökkent a termelés. Ma már csak második a világon, de a kakaó még így is a kivitel egyharmadát adja.¹⁷

A kakaó kereskedelme ma is állami kézben van. Az kereskedésért az 1947-ben létrehozott szervezet, a Kakaó Terméktanács (Ghana Cocoa Board – COCOBOD) a felelős. A tanács a következő feladatok látja el:

- a kakaóbab és a kakaótermékek marketingje,
- minőségellenőrzés,
- szállítmányozás,
- kutatás és képzés,
- a termény betegségeinek és kártevőinek vizsgálata,
- a termény rehabilitációját elősegítő projektek.¹⁸

¹⁵ A kakaó a legnagyobb hatalmi tényező. Új Szó, 2010. 12. 19.

<http://uj szo.com/online/panorama/2010/12/29/a-kakao-a-legnagyobb-hatalmi-tenyezo> (2011. 09. 04.)

¹⁶ [http://www.theobroma-cacao.de/aktuelles/artikeldetails/browse/57/article/aufreuestung-dank-kakao/?tx_ttnews\[backPid\]=263&cHash=66e2b41175](http://www.theobroma-cacao.de/aktuelles/artikeldetails/browse/57/article/aufreuestung-dank-kakao/?tx_ttnews[backPid]=263&cHash=66e2b41175) (2011.08. 17.)

¹⁷ <http://www.afrikaplattform.hu/index.php/en/component/content/article/29> (2011. 09.26.)

¹⁸ <http://www.cocobod.gh/facilities.php> (2011.09.26.)

Ghána részesedése a kakaó világkereskedelméből - az ENSZ fejlesztési szervezete, az UNCTAD 2008-as adatai szerint - 20%.¹⁹ 2006-ban a kakaó kivitel az összes export 35%-át tette ki. (Supply chain Management for Total Quality Cocoa in Africa, 2007, 3. o.)

2.3.3. Nigéria

2.3.3.1. Politikai helyzet

Egykor brit kolónia volt, függetlenségét 1960-ban nyerte el, majd három évvel később köztársasággá alakult. Azóta a nép választotta elnökök és puccsal a hatalmat magukhoz ragadó elnökök váltották egymást. 1990-ben a „Demokratikus Emberek Pártja” (People's Democratic Party – PDP) nyerte a választásokat. Ebben az évben fogadták el az 1989-ben amerikai mintára kidolgozott új Alkotmányt, ami azóta is hatályban van. Mindezek ellenére továbbra is gyakoriak az etnikai villongások és a korrupció.²⁰

2.3.3.2. Nigéria és a kakaó

A 70-es évekig Ghána és Nigéria számítottak a fő termelőknek, ketten több mint a felét adták a világtermelésnek.²¹ Időközben Nigéria a negyedik helyre csúszott le.²²

A mezőgazdaság kiemelkedő szerepet játszik az ország gazdaságában, és a gazdák állami támogatást is kapnak. Ennek egy része a saját szükségletek fedezésére szolgál. A legtöbb földművesnek csak kicsi földterülete van. A nagyobb földek állami kézben vannak és ezek terméseivel, mint például a kakaóval, földimogyoróval, dinnyével és borssal a világpiacon kereskednek.²³ 2006-ban a kakaó exportált mennyisége 340 000 tonna volt.²⁴

Nigériában annak ellenére, hogy kakaó a legfontosabb kiviteli cikk az olaj (95%) után, a kakaóexport csupán 2%-ot tesz ki a bevételekből. (Supply chain Management for Total Quality Cocoa in Africa, 2007, 3. o.)

¹⁹ A kakaó a legnagyobb hatalmi tényező. Új Szó, 2010. 12. 19.

<http://ujsozso.com/online/panorama/2010/12/29/a-kakao-a-legnagyobb-hatalmi-tenyezo> (2011. 09. 04.)

²⁰ <http://westafrikaportal.de/nigeria.html> (2011. 09. 12.)

²¹ Stefanie Goldscheider, Kakao und Schokolade.

http://www.biothemen.de/Qualitaet/tropen/kakao_schokolade.html (2011. 09. 12.)

²² http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/Laender/Laenderinfos/Nigeria/Wirtschaft_node.html (2011. 08. 27)

²³ <http://www.nigeria-online.de/bodenschaetze.html> (2011. 09. 12.)

²⁴ <http://de.wikipedia.org/wiki/Kakao>

2.3.4. Kamerun

2.3.4.1. Politikai helyzet

Mint a dolgozatban szereplő másik két brit kolónia, Kamerun is 1960-ban nyerte el függetlenségét. A reformokat elsőször 1972-ben valósították meg, az államformája szövetségi köztársaság lett. 1982. és 1997. között egypártrendszer (Cameroon People's Democratic Movement – RPDC) és diktatúra uralkodott Kamerunban. 1997-ben az ellenzék jelöltje nyert, francia támogatottsággal.²⁵

Az ország jelenleg legnyugatibb részét képező Déli-Kamerun (Kamerun Északnyugat és Délnyugat tartományát jelenti) függetlenségéért és elszakadásáért több szervezet is küzd. A háttérben főleg történelmi okok húzódnak meg. Az első világháború után felosztott német gyarmati területek között a mai kameruni területek is ott voltak, ezek jelentős részét a franciák kapták, viszont két kisebb rész viszont brit fennhatóság alá került. Nigériából irányították a területeket. Törekvéseiket a függetlenné válásra a mai napig nem adták fel.²⁶

2.3.4.2. Kamerun és a kakaó

A kameruni gazdaságnak is a legfontosabb oszlopa a mezőgazdaság. A hagyományos "Cash crop"-kultúrák a kakaó, a kávé, a gyapot, a banán, a kaucsuk, a tea, a nyerscukor, és a pálmaolaj.²⁷

A nagy kiterjedés, és változatos természeti feltételek miatt sokoldalú mezőgazdaság jött létre, viszont az árutermelés az ország déli területeire összpontosul. Kisebb ültetvényeken foglalkoznak a kávé és kakaó termesztésével, ezek a termékek azonban csak 10-15%-kal képviseltetik magukat a kiviteli oldalon.²⁸ A kakaóexport 2006-ban a kivitelből származó bevételek 10%-a volt. (Supply chain Management for Total Quality Cocoa in Africa, 2007, 3. o.)

A kameruni kakaótermelés az elmúlt években lendületet vett. A statisztikák azt mutatják, hogy 2007-ben az éves termés 184 800 tonnát tett ki, 2009-ben pedig már elérte a 205 000 ezer tonnát. (The World Cocoa Economy: Past and Present, 2010, 33. o.)

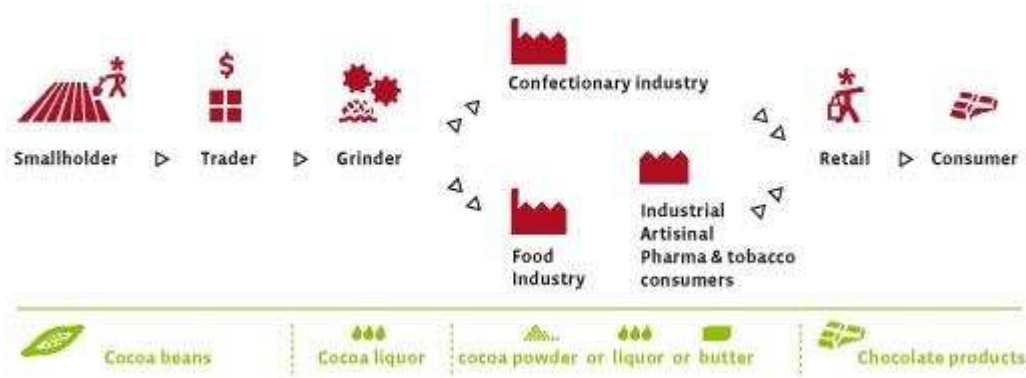
²⁵ <http://www.deutsch-kamerunische-bruecke.de/kamerun-geschichte.php> (2011. 08. 27.)

²⁶ <http://www.mindennapiafrika.info/2010/07/11/az-elnyomott-egykori-brit-kamerun-emlekezteto-poszt/> (2011. 10. 06)

²⁷ Gudrun Riedel [2011]: Kamerun. <http://liportal.inwent.org/kamerun/wirtschaft-entwicklung.html> (2011. 09. 12.)

²⁸ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Kamerun>

3. SUPPLY CHAIN

1. ábra. Cocoa Supply Chain

Forrás: Tropical Commodity Coalition

3.1. TERMELŐK (SMALLHOLDER)

A családi gazdálkodók adják a kakaóipar gerincét. Ezekről a családi farmokról származik a világ kakaófogyasztásának 90%-a. Ez azt jelenti, hogy e családok és közösségek számára a kakaótermelés az egyedüli kulcs a jóléthez.

Az ár, amit a leszállított kakaóbabokért kapnak, nem fedi a költségeiket. Az infrastrukturális és fejlődési lehetőségeik korlátozottak, már ha egyáltalán léteznek ilyenek az adott területen. A kakaóipar a kistermelő leszállításaitól függ.(EFFAT, 2009)

A legnagyobb termelő országok (2004/2005): Elefántcsontpart, Ghána, Indonézia, Nigéria, Kamerun, Brazília, Ecuador, Togo, pápua-újGuinea, Mexikó, Kolumbia, Dominikai Köztársaság, Malajzia.

Kisebb termelő országok: Peru, Venezuela, Guinea, India, Sierra Leone, Fülöp Szigetek, Madagaszkár, Salamon Szigetek, Tanzánia, Costa Rica, Haiti, Egyenlítői Guinea, Libéria, Kongó, Sao Thomé / Príncipe, Kuba, Bolívia, Vanuatu (=Új-Hebridák), Honduras, Nicaragua, Sri Lanka, Trinidad és Tobago, Panama, Guatemala, Uganda, Tájföld, Jamaika, Gabon, Grenada, Benin, Fidschi Szigetek.²⁹

²⁹ <http://www.theobroma-cacao.de/wissen/kakaobaum/anbaulteender/> (2011. 08. 17.)

Zöld: 100% (Elefántcsontpart=1.286.330 tonna), Sárga: 10%, Piros: 1%

2. ábra: Fő termelő országok (2005)

Forrás: www.theobroma-cacao.de

3.1.1. Kakaócsempészet

Mind Elefántcsontparton, mind Ghánában bevezette az állam a minimum árat, amit egy kakaótermelőnek meg kell kapnia. A rendszer gyenge ellenőrzése miatt ez kevésbé valósul meg. A gazda annak adja el, aki a legtöbbet kínálja a terményéért, még akkor is, ha ez törvénybe ütközik.

Elefántcsontparton az a csempészet gyakorlata, hogy a kakaóbabot zsákokba töltik és "Ghána Cocoa Board, Product of Ghana" felirattal látják el, mivel Ghánában magasabb minőségű kakaót termesztnek, így magasabb árat lehet érte kapni. Az árut Togóba viszik a kisebb adó fejében.

Ghánában az 1990-es évekig a COCOBOD állapította meg a kakaó felvásárlási árát (hatósági ár), ami jóval kevesebb volt a világpiaci árnál. Az árkülönbséget arra használta fel, hogy támogassa a termelőket. Ehhez tartozott egy kutatóintézet, ami új kakaófajtákat kísérletezett ki. Ezek több termést hoznak és ellenállóbbak a betegségekkel szemben. Ezen kívül rendszeres permetezés akciókat indítottak vagy olcsóbban adták a permetszereket. 1990-es években a szervezet monopol helyzetét megszüntették, és más vállalatoknak is megengedték, hogy közvetlenül a gazdáktól vásároljanak fel. A COCOBOD azóta csak egy referencia árat határoz meg, amit mindenképpen ki kell fizetni a kakaóért. Ha a világpiaci ár magasabb is a megállapított árnál, akkor sem emelkedik az összeg. Ezért ha a termelő a szomszédos országban többet kapna a

terményéért, az nagyon vonzó alkalom, hogy a határon átcsempészve ott adja el. (Hütz-Adams, 2010, 29. o.)

1. táblázat: Kakaótermelés

Kakaóbabtermés						
1000 tonna						
	2008/09		2009/10		2010/11 (Forecasts)	
Afrika	2518	69,6%	2483	68,4%	2881	71,6%
Kamerun	227		205		215	
Elefántcsontpart	1222		1242		1300	
Ghána	662		632		960	
Nigéria	250		235		240	
Egyéb						
Amerika	500	13,8%	514	14,2%	547	13,6%
Brazília	157		161		198	
Ecuador	149		144		140	
Egyéb	195		209		209	
Ázsia és Óceánia	598	16,5%	632	17,4%	597	14,8%
Indonézia	490		550		510	
Pápua-Új Guinea	59		39		40	
Egyéb	49		44		47	
Összes	3617	100,0%	3630	100,0%	4025	100,0%

Forrás: ICCO Quarterly Bulletin of Cocoa Statistics, Vol. XXXVII, No. 2, Cocoa year 2010/11

3.2. KERESKEDŐK (TRAIDER)

Az első *future*-t, azaz a jövőbeni teljesítésre vonatkozó alkut 1925-ben a New York-i Kakaótőzsdén (*New York Cocoa Exchange*) kötötték meg. A manhattani kakaótőzsde forgalma manapság már messze felülmúlja a londoni és a liverpooli börze forgalmát. (National Geographic Magyarország, 2008. november, 25. o.)

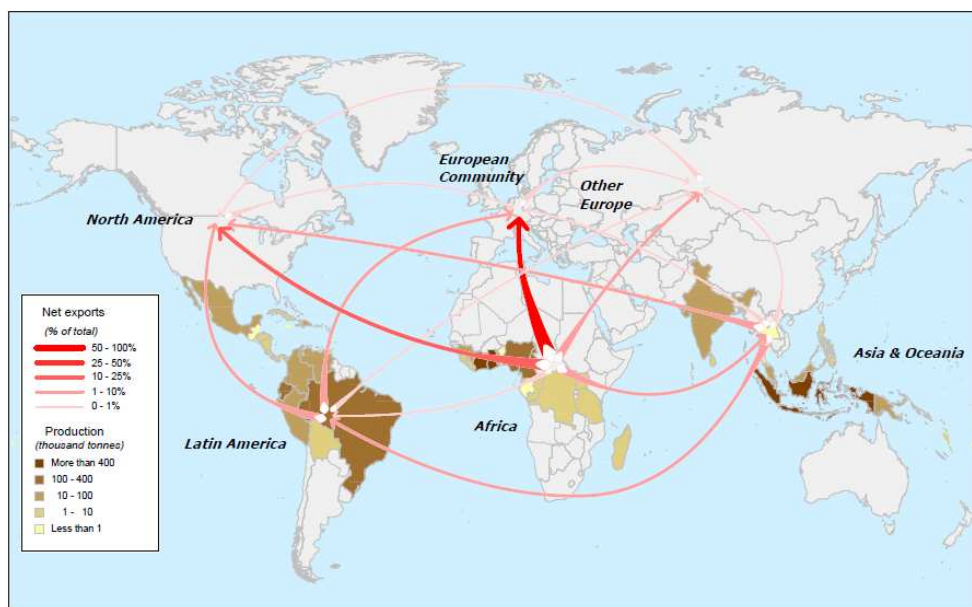
A nyers kakaóval való kereskedelem fő színhelye a mai napig a New York-i árutőzsde. A megállapodások lezajlanak már a szüret megkezdése előtt. A termelők és a vásárlók – elsősorban az élelmiszer-ipari cégek és csokoládégyárak – meghatározott mennyiségű és minőségű nyers kakaó adás-vételéről kötnek megállapodást.

Míg a termelők magas árat szeretnének a kakaójukért, addig a kereskedők minél alacsonyabb beszerzési árban érdekeltek, hogy amikor továbbadják, magasabb nyereséget érhesse el. A határidős árutőzsdén már a következő és az azt követő év

kakaótermésével is kereskednek, és állapodnak meg az árakban. A kakaótermelő megpróbál a határidős ügylet megkötésével egy minimum árat biztosítani, ami az összes költséget fedezni fogja, ily módon próbál profithoz jutni.

Az vevő megpróbálja úgy eladni a kakaó, hogy neki is nyeresége legyen. Ez akkor sikerül, ha aratáskor a tervezett mennyiségből kevesebb esik ki, mint tervezte. A kevesebb eladásra szánt mennyiség magasabb árakhoz vezet, amik bizonyos körülmények között sokkal magasabbak, mint a termelő és a vevő között született ár. Tehát a kakaótermelő már nem nyer a megnövekedett árakon, mivel abban már korábban megállapodtak.

A kereslet, a kínálat és a készletek nem az egyedüli tényezők, amik befolyásolják az árakat. A spekulánsok nem csak a termelési és eladási értékeket veszik figyelembe, hanem a nyersanyagárak általános trendjét, az általános gazdasági kilátásokat vagy a várható nyereségeket más szektorokban is. Rossz információk könnyen egy gyors áreséshez vezethetnek. (Seidel, 2004, 25. o.)

3. ábra: Kakaóexport a világon

Forrás: ICCO

3.2.1. Fair trade

A fair trade-standardnak három oszlopa van: gazdaság, környezet és társadalom. Minden termelőnek és kereskedőnek be kell tartani ezeket a szabályokat. A kakaótermelők jellemzően családi gazdálkodók, akik egy szövetkezetbe tömörülnek, hogy így adják el „tisztességesen” az árujukat.

A fair trade minimum árat közvetlenül a termelő szervezeteknek fizetik ki. Ha a világpiaci ár a fair trade ár felett van, akkor a gazdának egy magasabb árat kell kapniuk. A fair trade jutalékot pluszba fizetik ki a minimumár felett. Ezeket a jutalékokat a szervezetek arra használják fel, hogy közösségi projekteket (pl. iskolaépítés) finanszírozzanak belőle.

A környezeti standard a mezőgazdaság vegyszerek használatát korlátozza és támogatja a termelőket a fenntartható termelésben.

A társadalmi pillér legfontosabb alapköve, hogy a kényszermunka és a gyermekmunka tilos.

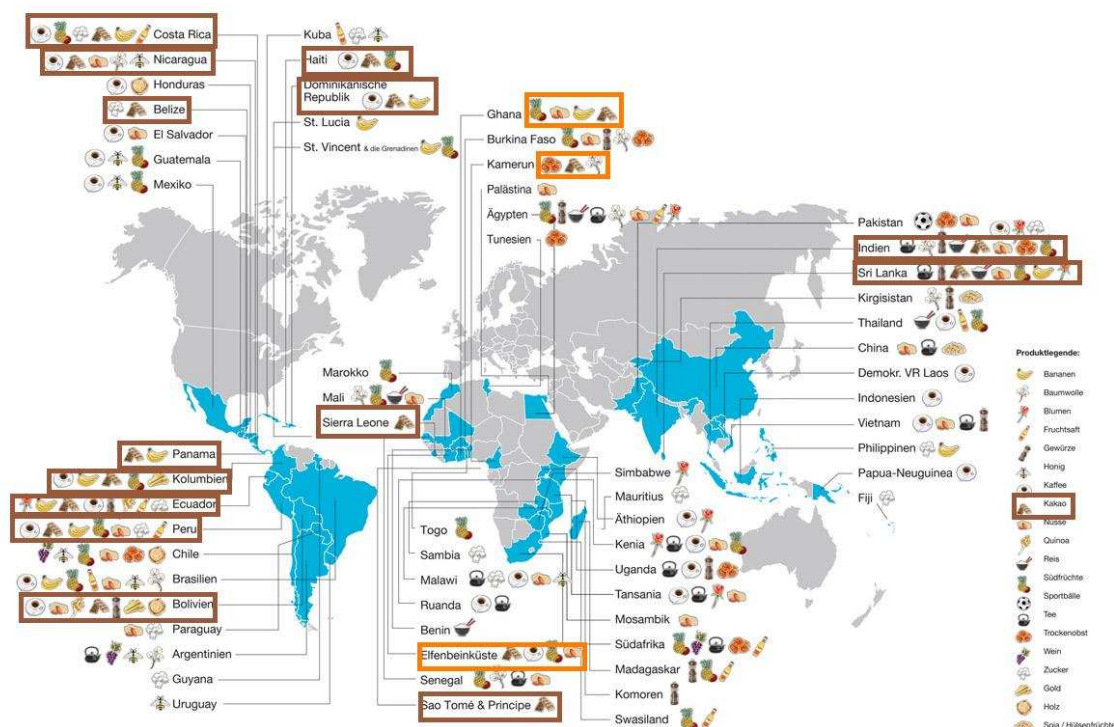
Ökológia	Gazdaság	Társadalom
Lista a tiltott alapanyagokról	Tanácsadás	Munkafeltételek
Környezetkímélő földművelés	Stabil Minimumárak	Közösségi projektek
Bio-földművelés támogatása	Fair trade-prémium	Gyülekezési szabadság
Génmódosított organizmusok tiltása	Hosszú távú kereskedelmi kapcsolatok	Diszkrimináció tiltása
Bio-felár	Előfinanszírozás	Illegális gyermekmunka tiltása

4. ábra: Fair trade alappillérei

Forrás: www.fairtrade-deutschland.de

Jelenleg 57 kakaótermelő szövetkezet van Afrikában és Latin-Amerikában, akik a fair trade-rendszert bevezették. Ezek a következő országokban természetnek kakaót e feltételek mellett: Belize, Bolívia, Kamerun, Costa Rica, Dominikai Köztársaság,

Ecuador, Ghána, Haiti, India, Elefántcsontpart, Mexikó, Nicaragua, Panama, Peru und Sierra Leone. (Statement Kakao Stand: Oktober, 2010, 2. o.)

5. ábra: Fair trade a világon

Forrás: www.fairtrade-deutschland.de

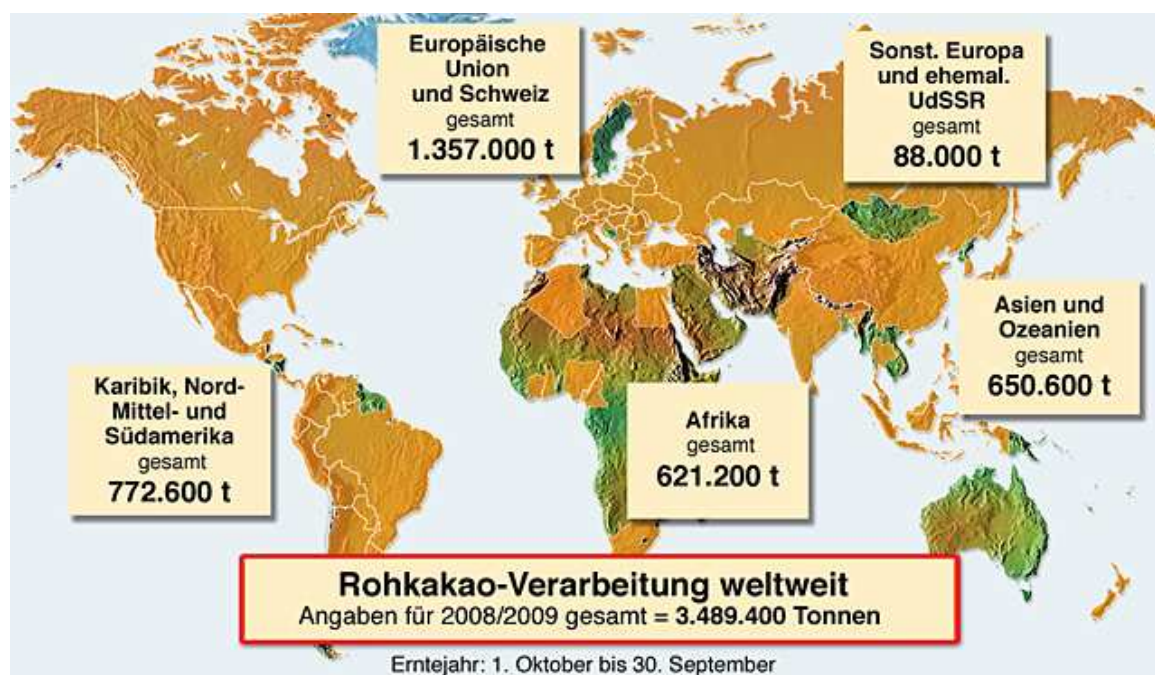
Dominikai Köztársaság pozitív példa a fair trade-nek nevezett „tisztességes kereskedelemre”. A Fair trade Deutschland internetes oldalán található videó összeállítás bemutatja, hogy az igazságos kereskedelem mindegyik félnek egyaránt előnyös. Több mint 1500 kistermelő állt össze, hogy a fair trade előírásainak megfelelően biokakaót termeljenek. Így egy méltányos és arányos árat kapnak a terményükért, továbbá jutalékot is, aminek segítségével fontos infrastrukturális fejlesztéseket hajthatnak végre, mint például egy iskola fenntartása, vagy egy kórház üzemeltetése a falvakban.

3.3. FELDOLGOZÁS ÉS GYÁRTÁS (GRINDER)

A feldolgozott kakaó formái: folyékony kakaó, kakaóvaj és kakaópor. A folyékony kakaó egy részét a csokoládégyáraknak adják el, a másik feléből pedig sajtolás után kakaóvaj és kakaópor készül.

A csokoládét folyékony kakaóból, kakaóvajból, cukorból, tejből és emulgeáló szerekből készítik. A kakaóvaját a kozmetikai szerekben is alkalmazzák, hidratáló krémekben és szappanokban. A kakaópornak sokféle felhasználási lehetősége van: italok, desszertek, jégkrémek, szószok, sütemények, kekszek készülnek belőle.

A kakaóbab melléktermékeit – héj és gyümölcshús – szerves trágyaként és baromfitápként hasznosítják.³⁰

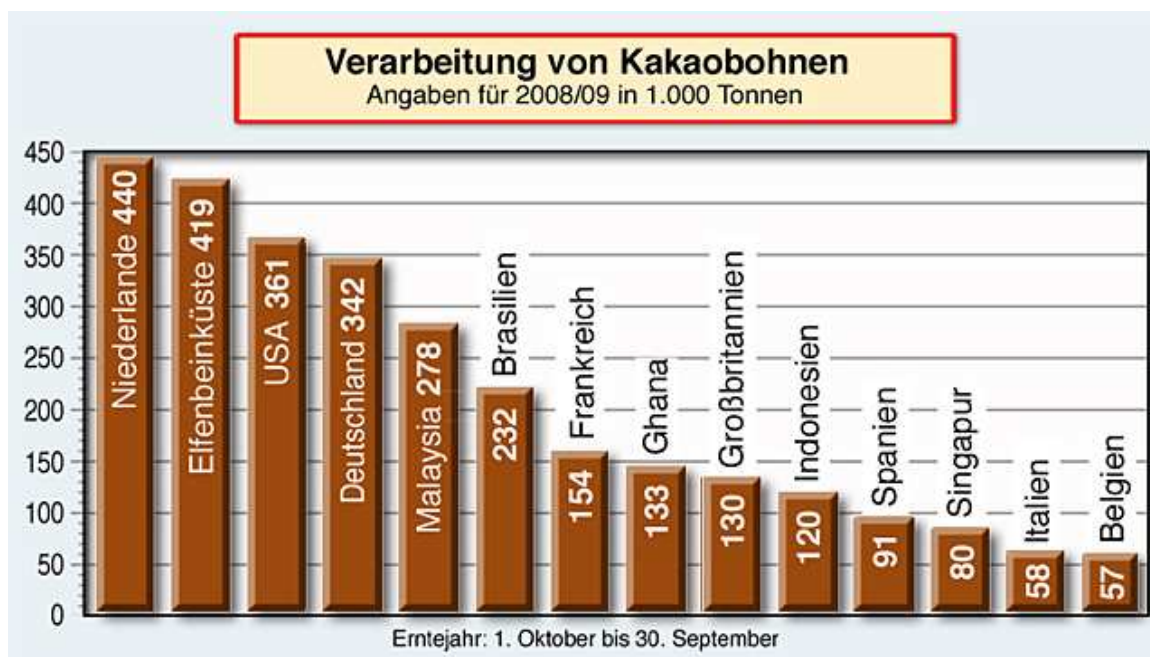
6. ábra: Nyers kakaó-feldolgozás a világon (2008/2009)

Forrás: <http://www.kakaoverein.de>

A világ kakaóbab termésének 66%-át nyers kakaóként exportálják, a maradék 34%-ot először helyben feldolgozzák, majd utána exportálják.³¹ A kakaóbabok feldolgozása nagyobb részt az ipari országokban történik. Európában a kakaóbabok 42%-át (2009/10) dolgozzák fel. Néhány termelő országban, mint például Elefántcsontparton, Ghánában, Indonéziában, Kolumbiában és Ecuadorban, a kormány támogatja a kakaó kakaóvajjává és kakaóporrá való feldolgozását. Afrika a kakaó 17%-át, míg Ázsia a 18%-át dolgozza fel. (Hütz-Adams, 2010, 14. o.)

³⁰ Total Commodity Coalition for sustainable Tea, Coffee, Cocoa, <http://www.teacoffeecocoa.org>

³¹ Total Commodity Coalition for sustainable Tea, Coffee, Cocoa, <http://www.teacoffeecocoa.org>

7. ábra: Kakaóbab-feldolgozás országok szerint (2008/2009)

Forrás: <http://www.kakaoverein.de>

Annak ellenére, hogy nagyon sok cég foglalkozik kakaó-feldolgozással, kevés köztük az világszerte ismert cég: Archer Daniel Midland (ADM), Barry Callebaut, Blommer, Cargill. A gyártás területén ugyan ez a helyzet, kevés nagy csokoládégyártó céget ismerünk: Cadbury, Ferrero, Hershey, Kraft, Mars and Nestlé. Ezek a cégek korábban maguk dolgozták fel a kakaóbabot, ma már csak a saját márkáikra koncentrálnak. Magyarország legismertebb csokoládé és kakaótermék-készítői: Nestlé, Mars, Ferrero, Kraft Food, Bonbonetti, Szerencsi.

3.4. KISKERESKEDELEM (RETAIL)

A csokoládé termékek fő disztribúciós csatornája a viszonteladói szektor. A fogyasztó a különböző márkák zavarba ejtően nagy választékából választhat.³²

Összességében 2%-kal nőtt a csokoládé három szegmensének (tábla, szelet, praliné) forgalma értéket tekintve, 2010. december–2011. júliusban, az előző évi hasonló időszakhoz viszonyítva.

A táblás csokoládé kiskereskedelmi forgalma értékben 3%-kal nőtt, mennyiségben 1%-kal csökkent 2010. december–2011. júliusban, az előző hasonló időszakhoz viszonyítva. Az éves piac mérete meghaladja a 21 milliárdot. A kereskedelmi márkák

³² Total Commodity Coalition for sustainable Tea, Coffee, Cocoa, <http://www.teacoffeecocoa.org>

megtartották viszonylag magas, értéket tekintve 22%-os piaci részesedésüket legutóbb december-júliusban.

Jelentősen emelkedett a boltok bevétele szeletes csokoládéból. Értékben plusz 6, mennyiségben plusz 7%-ot regisztráltak 2010. december–2011. július során, az egy évvel korábbi hasonló periódushoz képest. Az éves forgalom meghaladta a 18 milliárd forintot 2010. augusztus–2011. júliusban. Szeletes csokoládénál erősek a gyártói márkák. Értéket tekintve a bolti eladásból 2010. december–2011. júliusban 90% jutott rájuk, ami nem változott lényegesen, az egy évvel korábbival szemben.

A praliné évi 17 milliárd forintot meghaladó piacán a kiskereskedelmi forgalom mennyiségben stabil maradt, értékben 1%-kal csökkent 2010. december– 2011. július során, a tavalyi hasonló periódushoz képest. Itt is erősek a gyártói márkák. A szóban forgó időszak során értéket tekintve 87% jutott rájuk, és ez nem változott az egy évvel korábbihoz képest.³³

Egy tábla csokoládé árösszetétele (100%) (EFFAT 2009):

- Kiskereskedelmi árrés = 43%
- Marketing-költségek = 10%
- Terjesztési költségek + Félkész termék nyeresége = 7%
- Gyártási költségek + más alapanyagok beszerzése + nyereségi felár = 20%
- Szállítás nyeresége/költsége, raktározás, kereskedés = 12%
- A felvásárló árrése = 4,8%
- A termelők részesedése = 3,2%

3.5. FOGYASZTÓK (CONSUMER)

A csokoládé minden formájában kelendő, és a virág után a leggyakoribb ajándék névnapokra, születésnapra, évfordulókra és bármilyen ünnepi alkalomra

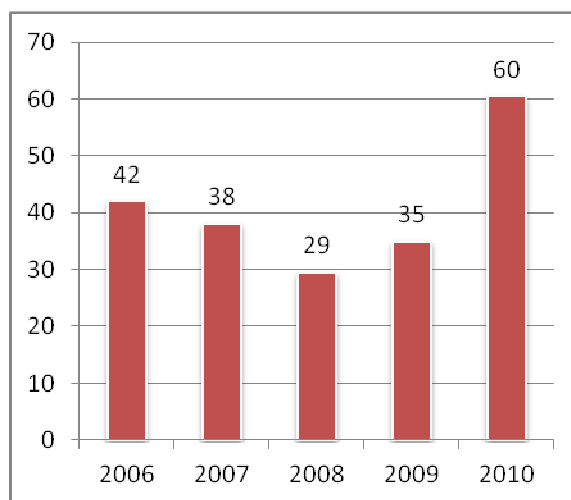
A legnagyobb csokoládé és más kakaótermékek fogyasztója Európa (49%) és Észak-Amerika (25%). Svájcban 10,1 kg, Angliában 10 kg, Németországban 9,2 kg és Belgiumban 8,9 kg csokoládé fogy el évente fejenként.³⁴ Magyarországon 2009-ben alig 4 kg fogyott el fejenként.³⁵

³³ Melisek Eszter, a Nielsen ügyfélkapcsolati igazgatója, <http://www.maipiac.hu/index.php/legutobbi-lapszam/696-eladoter/8799-jo-piaci-pozicioban-a-csokolade> (2011. 10. 11.)

³⁴ Total Commodity Coalition for sustainable Tea, Coffee, Cocoa, <http://www.teacoffeecocoa.org>

³⁵ Magyar Édességgyártók Szövetsége, 2009

Az elmúlt években kedvező tudatos vásárlói minta figyelhető meg Magyarországon: az ún. prémium csokoládék piaca növekszik, ami annak köszönhető, hogy inkább a minőségi édesség kerül a bevásárlókosarakba az olcsó, ám kevésbé jóízű termékek helyett. Így egyre népszerűbb az étcsokoládé: a tejcsokoládéval szemben ennek nagyobb a kakaótartalma, ezért egészségesebb is. A minőségi csokoládé azonban nem számít az olcsó élelmiszerek közé.³⁶

8. ábra: Eladott étcsokoládé mennyisége (1 000 tonna)

Forrás: Magyar Édességgyártók Szövetsége

3.5.1. Népegészségügyi termékadó (chipsadó)

Célja: „a népegészségügyileg nem hasznos élelmiszerek fogyasztásának visszaszorítása és az egészséges táplálkozás előmozdítása, valamint az egészségügyi szolgáltatások, különösen a népegészségügyi célú programok finanszírozásának javítása”.

A csokoládékba legalább 50-55%-os kakaótartalom kell, hogy a cukortartalom a megfelelő szintre csökkenjen – ez már az étcsoki kategória.³⁷ Az adó mértéke 100 forint kilogrammonként.

Jövőre emelni akarják a mértékét 25%-kal.³⁸ A kormány korábban a chipsadótól évente 20 milliárd forint bevételt várt, ám a jövő évi költségvetés tervezetében már 30 milliárdos összeg szerepel.

³⁶ Fekete Krisztina és Lelovics Zsuzsanna dietetikusok az Országos Egészségfejlesztési Intézet és a Magyar Dietetikusok Országos Szövetsége [2006]: Nem minden csoki csokoládé. 2006. 12. 05. <http://tudatosvasarlo.hu/cikk/nem-minden-csoki-csokolade> (2011. 10. 25.)

³⁷ http://hvg.hu/gazdasag/hazai/20110831_chipsado_nepegeszseg_marka_cukor (2011. 10. 04.)

³⁸ Braunmüller Lajos [2011]: Durvulhat a chipsadó. Világ gazdaság Online, 2011. 11. 06. <http://www.vg.hu/gazdasag/adozas/durvulhat-a-chipsado-359546> (2011. 10. 11.)

A többlet egyrészt a megadóztatott termékek bővüléséből, másrészt az adók jelentős megemeléséből jönne össze. A sütemények, a chipsek, a snackek és ételízesítők adója kilónként 50 forinttal emelkedik.³⁹

³⁹ http://hvg.hu/gazdasag/20111006_chipsado_sor_kave (2011. 10. 06.)

4. VILÁGPIACI ÁR

4.1. XX. SZÁZAD ELSŐ FELE

A kakaópiac folyamatos mennyiségnövekedést mutat mióta a 19. század végén jelentős ültetvényeket telepítettek a nyugat-afrikai partokra. Ezt már a 20. század elején közzétett magyar nyelvű statisztikai adatok is igazolják.

„... a produkció a századforduló óta állandóan növekedett s az 1924. évi termés az 1912. évinek közel kétszeresét tette. [...] A fogyasztásra vonatkozó adatok az mutatják, hogy az Egyesült-Államok a világ termelésének cca egyharmadát fogyasztják...” (Statisztikai Szemle, 1925., 5-6. szám, 170. o.)

Egy 1928-as példány a Gordian című francia lap adatait közöli, melyek a következők:

„A nyers kakaótermés 1924-ben áll a maximumon, amikor a világtermés 504.000 tonnát tett ki. Ez a mennyiség *hétsharosa* a 30 év előtti termésnek. 1925-ben valamivel kevesebb volt termés, mint az előző évben s 1926-ban újabb 3,4% eséssel 479.300 tonnára csökkent. [...] A kakaófogyasztás a termeléssel kb. párhuzamosan halad. A maximumot itt is az 1924. év képviseli 476.000 tonna nyers kakaófogyasztással. Az utolsó három évben egyébként a fogyasztás színvonala alig változott. Fő fogyasztóterület az Amerikai Egyesült Államok, amelynek fogyasztása a háború folyamán Németország kikapcsolódása miatt a világfogyasztás felét tette.” (Statisztikai Szemle, 1928. 1. szám, 66. o.)

2. táblázat: Nyers kakaótermés (1922-1926)

Év	Világtermés	Aranypart	Brazília	Nigéria	Ekvátor	Trinidad
	1000 t					
1922	411,3	158,8	48,6	31,8	44,3	22,9
1923	456,4	197,2	65,8	33,4	30,9	30,7
1924	504,2	222,3	66,1	37,8	31,6	25,6
1925	496,9	216,7	63,2	41,7	30,9	22,4
1926	479,3	229,5	65,8	36,4	20,0	22,7

Forrás: Statisztikai Szemle, 1928. 1. szám, 66. o.)

3. táblázat: Nyerkakaófogyasztás (1922-1926)

Év	Világtermés	Amerikai Egyesült Államok	Német-ország	Nagy-Britannia	Német-alföld	Francia-ország
	1000 t					
1922	421,2	150,7	84	51,3	36,1	38,6
1923	443,4	181,9	50,7	50,6	39,1	38,4
1924	476,5	165,5	88,1	52,7	41,4	43,3
1925	474,7	165,6	81	57,2	44,4	43,5
1926	474,9	187,9	61,5	57,3	44,4	41,7

Forrás: Statisztikai Szemle, 1928. 1. szám, 66. o. (saját feldolgozás)

Ma pedig már több mint 3 millió tonna kakaót termelnek világszerte, ami *hatszorosa az 1924-ben termelt mennyiségnek*. A fogyasztás akkoriban kevesebb volt a termelésnél, mára ez a trend megfordult. Ez azzal magyarázható, hogy a XX. század második felében az időjárási viszonyok és a kakaónövényt érő betegségek sokszor nem kedveztek a kakaóipar fejlődésének.

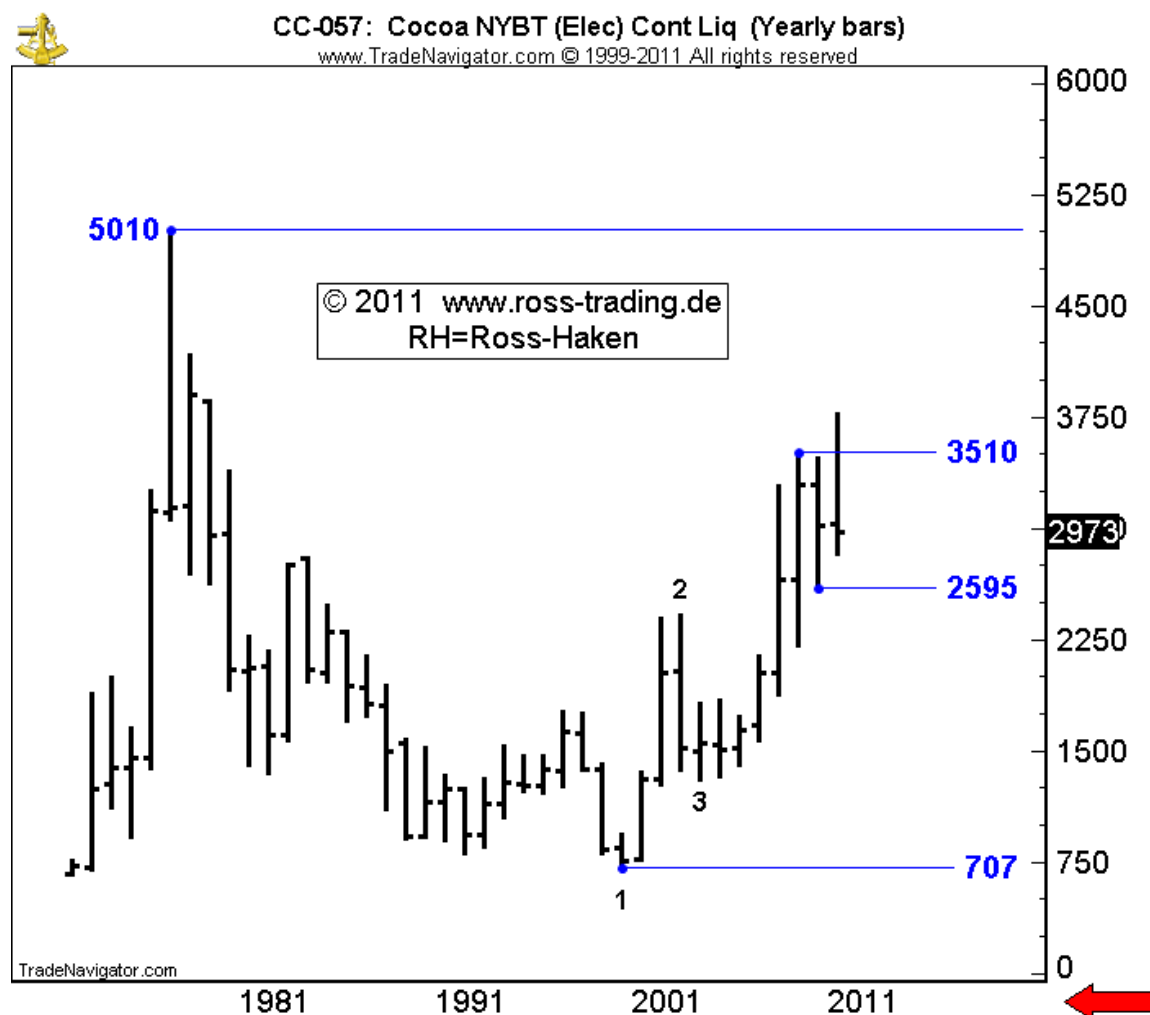
4.2. XX. SZÁZAD MÁSODIK FELE

A 60-as évek termésnövekedésért a technikai-biológiai fejlesztések felelősek: új hibridek, trágyázás, növényvédő szerek.

A hektáronkénti hozameltérésekért elsősorban a mindenkori agrárpolitika a felelős. Nyugat-Afrikában például Ghánában volt a legalacsonyabb a termelői ár, de a rosszul kiépített és karbantartott utak miatt a kikötőbe szállítás nem volt megfelelően biztosítva. Ráadásul a fák magas életkora és a betegségek csökkentették a termés hozamot. Nigériában a 70-es években az olaj miatt az agrárszektor jelentősen elhanyagolták. Az olajnak köszönhetően nőttek a fizetések és a megélhetési költségek, amik a mezőgazdaság magasabb termelési költségeihez vezettek.

Elefántcsontparton a kormány ezzel szemben a mezőgazdaság felé nyitott. A termelői árak kedvezőek voltak, volt szállítási kapacitás és állami tanácsadás is. A jövedelem mégsem a mezőgazdaságba folyt vissza, hanem államapparátus fenntartására költötték el, illetve az fejlett országokban maradt. (Egger – Clemenz – Rieder, 1992, 218. o.)

A kakaópiac 1977-ben elérte a történelmi csúcsát, ekkor a kakaó ára 5 010 US \$-ig szökött fel. Utána az árfolyam folyamatosan esett, 2000-ben elérte a történelmi mélypontját: a kakaót 707 US \$-os áron jegyezték.⁴⁰

9. ábra: A kakaó világpiaci árának csúcspontja és mélypontja

Forrás: <http://kakaopreis.de/>

A kakaótermesztés egy másik kihívása a megfelelő termőterületek hiányának növekedése. A megnövekedett kakaótermesztés az 1984-ben mért 1,5 millió tonnáról 1998-ra 2,7 millióra növekedett, mely teljes egészében a termőterületek növekedésének volt köszönhető, ám a produktivitás alacsony maradt. Új termőzónákat legfőképpen a megtisztított erdőségekben hoztak létre, ami egyre ritkábbá vált. Időközben a

⁴⁰ <http://www.kakaopreis.de/> (2011. 10. 06.)

hagyományos termőterületek idős, szegényes, sérülékeny fákkal rendelkeztek.(European Food Information Council, 1999)

4.2.1. Cotonou-i Egyezmény

Azért hogy a nyers kakaó áringadozását a csokoládé fogyasztói ára ne érezze meg, az EU-nak egyezményt kötött a szállító országokkal. A minimális ár egyenlő árakat garantál. A Lomé Egyezmény és a későbbi utódja, a 2000 júniusában megkötött Cotonou-i Egyezmény, három oszlopra támaszkodik: kereskedelem, fejlődési segítség és politika.

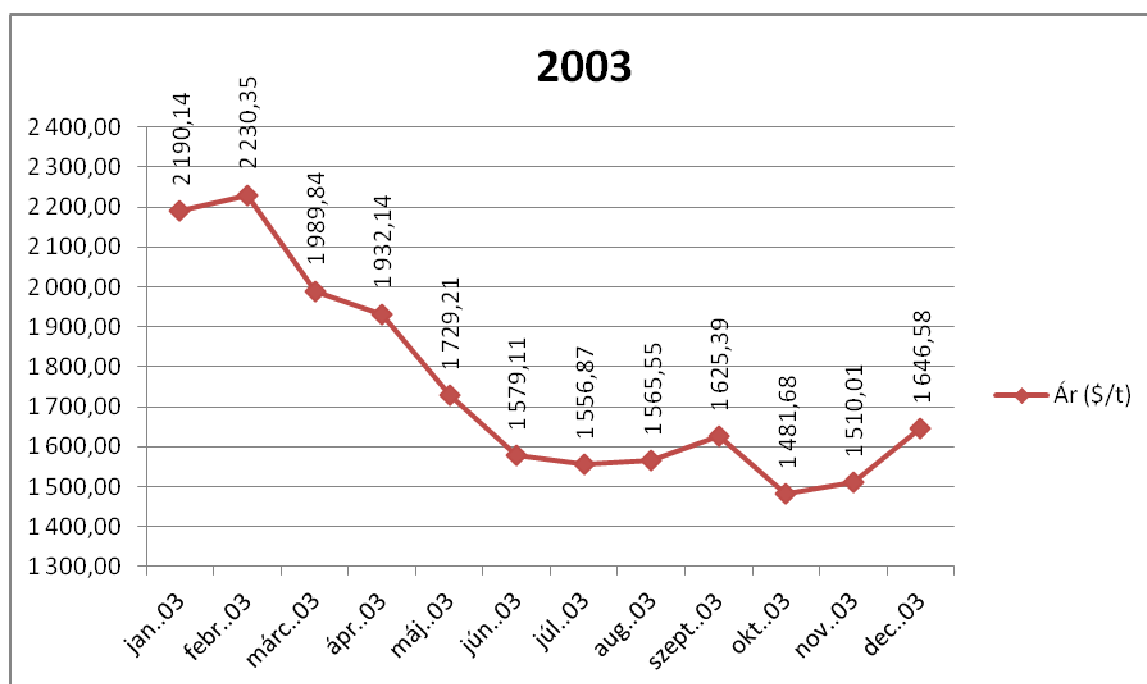
A kereskedelem területén az EU megengedte az AKP-országoknak (afrikai, karibi és csendes-óceáni térség), hogy a termékeik több mint 70%-át vámentesen hozhassák be. *A késztermékek kivételt képeznek.* A kereskedelmi intézkedések kereskedelmi könnyítésekéből, „Everythingbut-Arms-Kezdeményezésből” (adómentesség, nincs vám és importkvóták a legkevésbé fejlett országok export termékeire) és az Általános Preferencia Rendszerből (GSP) állnak.

Egy további fontos elem az exportra kerülő mezőgazdasági termékekre vonatkozó pénzügyi stabilizáló mechanizmus (STABEX). A STABEX-rendszer garantálja az AKP országoknak a minimális jövedelmet. Addig, amíg a fejlődő országok 50 legfontosabb mezőgazdasági termékének (pl. kakaó) exportbevétele egy bizonyos értékhatárt nem ér el, addig az EU a veszteséget a saját költségvetéséből egyenlíti ki.

A fejlődési segítségnyújtás pénzügyi, humanitárius és technikai segélyakciókat foglal magában. A legjelentősebb eleme az Európai Fejlesztési Alap, amelynek az eszközei nem az EU büdzséből, hanem a tagországok egyéni hozzájárulásából származnak.

2001. március elején jött létre a hatodik nemzetközi kakaó egyezmény (ICCA – International Cocoa Agreements) a kakaótermelő és feldolgozó országok között. A középpontban egy a termelő és a felvevő országok számára egyaránt fontos fenntartható kakaótermesztés programjának kidolgozása és továbbfejlesztése áll. Ennek segítségével biztosítják a csokoládéipar minőségi kakaóval való ellátását hosszú távon. Az egyezmény feladatai többnyire a raktárak kezelésében, valamint az adatok gyűjtésében és nyilvánosságra hozásában nyilvánul meg.(Seidel, 2004, 35-36. o.)

4.3. A KAKAÓ VILÁGPIACI ÁRÁNAK ALAKULÁSA 2003-BAN

10. ábra: A kakaó világpiaci árának alakulása 2003-ban (\$)

Forrás: ICCO

Egy a Handelsblatt című német oldalon megjelent cikk azt írja, hogy egy ausztrál bank szerint, aki az olyan nyersanyagok árát követi figyelemmel, mint a kakaó és a kávé, a 2003-as évben ezek ára csökkenést hoz.⁴¹

A kakaó árfolyamra ebben az évben rányomja a bélyegét az Elefántcsontparton tartó polgárháborús helyzet. Január közepén ugyan aláírták a felek a tűzszüneti megállapodást 6 hónapra, de február elején már arról érkeztek a hírek, hogy kormánypárti erők megtámadták a rebelleket.⁴² Ezzel magyarázható a befektetői bizalom: januárról februárra 1,84%-kal nőtt a kakaó tonnánként ára, majd közel 11%-kal csökkent.

Februárban elkezdett esni az árfolyam a spekulánsok és a befektetési cégek miatt: kivonták a pénzüket a piacról. Az esés az Elefántcsontpartról jött híreknek is köszönhető volt, miszerint visszatér a béke és a stabilitás korszaka. A rebellek és a kormány

⁴¹ Rettberg [2003]: Bei Rohstoff-Anlagen haben Banken Nachholbedarf. Handelsblatt.com, 2003. 03.06. <http://www.handelsblatt.com/archiv/bei-rohstoff-anlagen-haben-banken-nachholbedarf/2230962.html> (2011. 08. 18.)

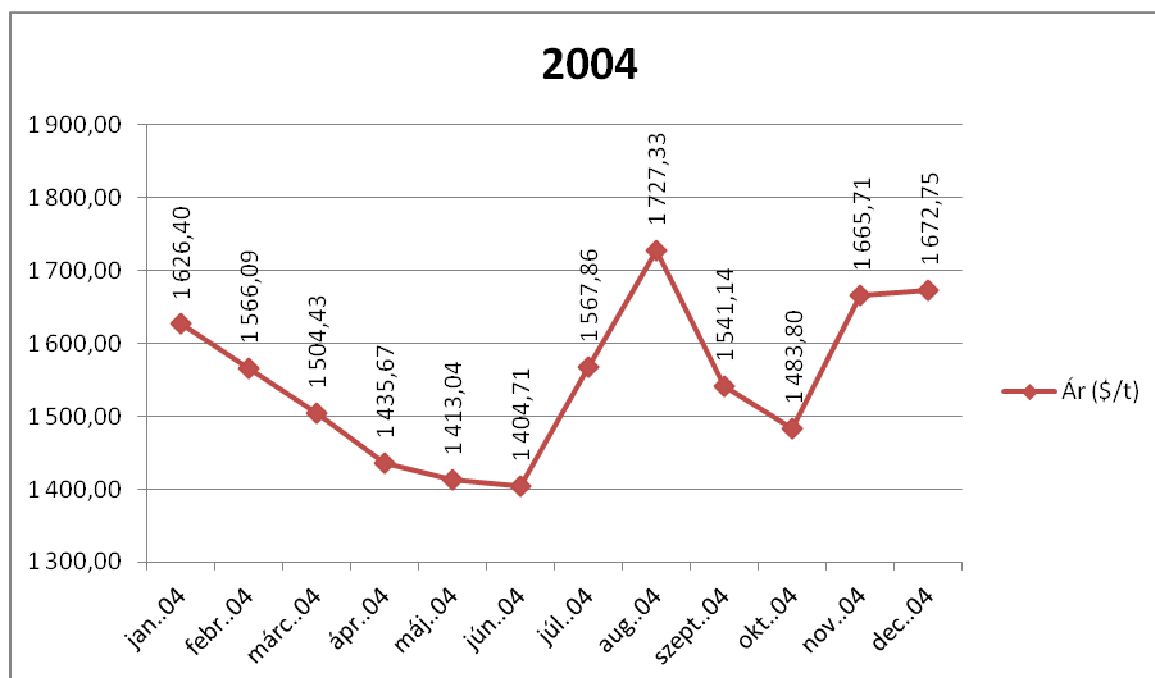
⁴² UN-Mandat für Eingreiftruppen in Elfenbeinküste. Handelsblatt.com, 2003. 02. 05. <http://www.handelsblatt.com/archiv/un-mandat-fuer-eingreiftruppen-in-elfenbeinkueste/2224794.html> (2011. 08.18.)

megegyeztek abban, hogy egy új koalíciót hoznak létre. Ezzel is jelezve, hogy készek a békés megoldásra. Az erős esés azzal magyarázható, hogy a békekilátások miatt a kakaószállítmányok elérik a kikötőt.

Ráadásul Ghánában is jó termést hozott a kedvező időjárás. A leszűretelt mennyiség eléri az előző éves szintet mind Ghánában mind Elefántcsontparton. Mivel az elemzések azt mutatják, hogy a 2003-as kereslet az előző évhez képest alul marad, ennek következtében kevesebb hiánnyal számolnak.

Februártól kezdve egy folyamatos áresés tapasztalható. Ebben az időszakban nem történt olyan jelentős esemény, ami felfelé befolyásolta volna az árat.

4.4. A KAKAÓ VILÁGPIACI ÁRÁNAK ALAKULÁSA 2004-BEN

11. ábra: A kakaó világpiaci árának alakulása 2004-ben (\$)

Forrás: ICCO

A kakaó főtermelőjének számító Elefántcsontparton újult erővel tört ki a háború a nyáron a korábbi 1400 US\$ körüli tonnánkénti árfolyamot 1700-ra emelte. Ezután a politikai helyzet rendeződéséről szóltak a hírek, így ismét csökkenést mutatott az árfolyam.⁴³

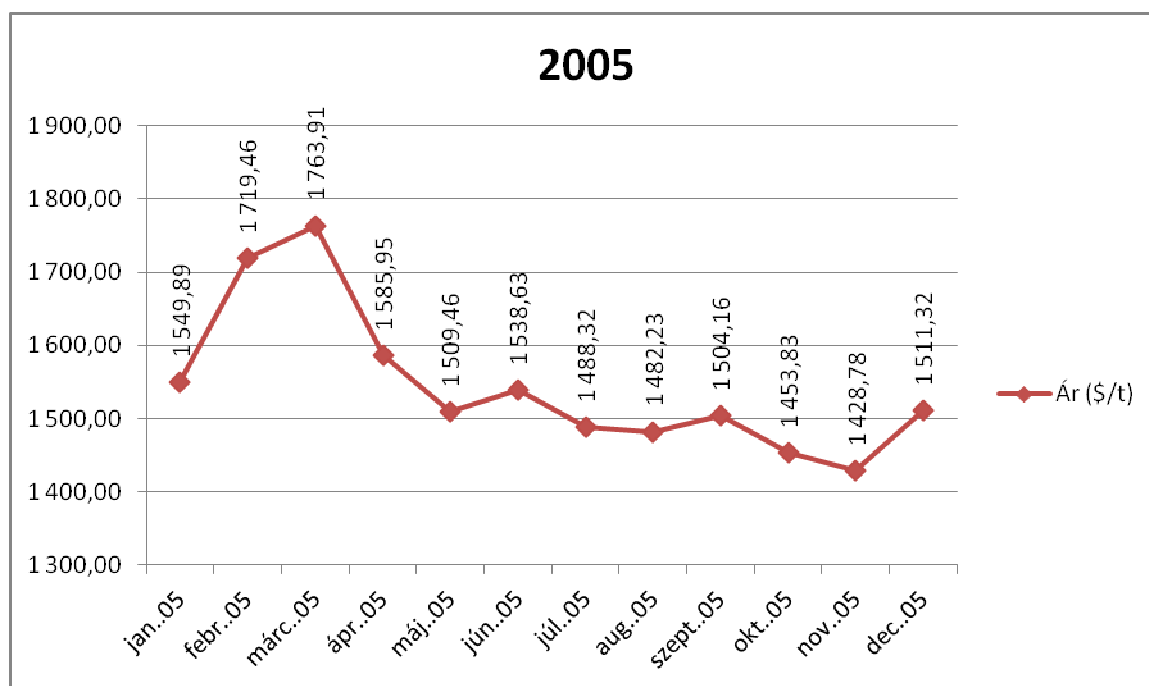
⁴³ <http://index.hu/gazdasag/vilag/valsag041229> (2011. 04.10.)

A konfliktusok 2002-es kitörése csak csekély mértékben befolyásolta a kakaóellátást. Viszont november elején felerősödtek az ellentétek és a kakaó ára az előző hónaphoz képest 12%-ot emelkedett.

Ez nem csak az elefántcsontparti eseményeknek köszönhető, hanem a spekulánsok aktivitásának is. Mindemellett a megfigyelők attól tartanak, hogy a zavargások következtében lezárják a fontosabb utakat, így nem fognak tudni szállítani.⁴⁴

A kereskedők ezért felkészülnek a lehetséges hiányra a piacon, ami az árakat magasba kergeti. A szüreti szezon első hónapját követően az év végéig 12,7%-os növekvést ért el a piac. A szüreti szezon végére (2005. március) pedig majd 20%-ot ugrott az ár.

4.5. A KAKAÓ VILÁGPIACI ÁRÁNAK ALAKULÁSA 2005-BEN

12. ábra: A kakaó világpiaci árának alakulása 2005-ben (\$)

Forrás: ICCO

A februárt követő csökkenés egyik nyilvánvaló oka, hogy a 2004 novemberében előrevetített a kínálati hiányt valószínűleg mégis fedezni tudják. Erre a szezonra a Nemzetközi Kakaó Szervezet 3,22 millió tonna kakaót vár. Ez nagyjából 8%-os

⁴⁴ Drechsler [2004]: Kakaopreis bleibt schwankungsanfällig. Handelsblatt.com, 2004. 11. 25. <http://www.handelsblatt.com/finanzen/aktien/aktienanalysen/kakaopreis-bleibt-schwankungsanfaellig/2442226.html?p2442226=all> (2011.08.18.)

visszaesést jelent az előző évhez képest. Az árak tekintetében ez a visszaesés egy kb. 10%-os árnövekedést jelent az előző év februári árához képest.

Az év közepén a szakértők kétkedve várták az októberi parlamenti választásokat: szerintük a helyzet nem enyhül, hanem sokkal inkább kiéleződik. Az események igazolták a kétkedőket: a választásokat egy évvel elhalasztották. Mivel a világ legnagyobb kakaótermelő országában a politikai helyzet instabil, ezért a kakaópiac bizonytalan, hiszen a szüretelt mennyiség és a leszállítások kiszámíthatatlanná válnak. Ez a bizonytalanság magasabb világpiaci árakat eredményez.

Továbbá árnyalja a helyzetet, hogy június közepén az kakaóültetvényesek elmenekültek a földjeikről, miután az etnikai harcok során több mint száz embert öltek meg a soraikból. Így egyre kevesebben foglalkoznak az ültetvényekkel, nem gondozzák a fákat, aminek következtében a fák nem hoznak elegendő termést, a gazdák nem tudnak szállítani. A következmény: Nem kerül annyi kakaó a piacra, amennyire szükség lenne. Ebből az következik, hogy a világpiaci ár felfelé mozdul el.

A piac gazdag ghánai és indonéziai szüretet vár, ami az elvárásaik szerint túlkínálatot fog eredményezni. Ráadásul Nigéria azt jelentette be, hogy 2008-ig a termelése akár meg is háromszorozódhat.⁴⁵

Termelési költségek nőnek, mivel a mezőgazdasági területek csökkennek, ugyanakkor a trágya ára is jelentősen nő, aminek segítségével magasabb termés hozamot érhetnek el a gazdák. A szakértők egy lehetséges veszélyforrást látnak ez Elefántcsontparton előforduló szárazság miatt, az árak egy felfelé irányuló impulzust kapnak.

Egyre több elemző veszi számításba Kínát, mint lehetséges felvevő piacot. Ennek az az oka, hogy Kínában nő a jólét, és egyre többen tartoznak a középosztályba, akik nagy érdeklődés mutatnak a luxuscikkek és a nyugati ételek iránt. Stefan Gresse, az ABN Amro Bank egyik vezetője szerint: ez egy olyan folyamat, ami több éven át elhúzódik, és a hatásai érezhetőek.^{46 47} Az megnövekedett ázsiai kereslet ebben évben kb. 40 000 tonna

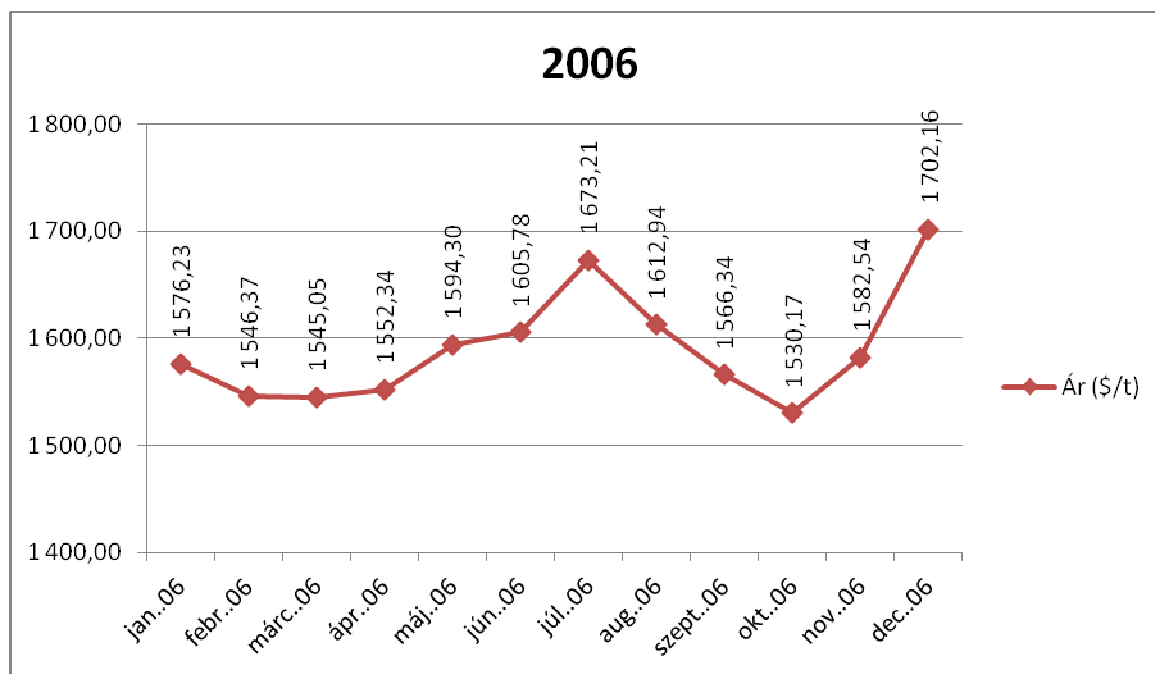
⁴⁵ Claassen [2005]: Experten erwarten höhere Kakaopreise. Handelsblatt.com, 2005. 06. 30.
<http://www.handelsblatt.com/finanzen/rohstoffe-devisen/rohstoffe/experten-erwarten-hoehere-kakaopreise/2519900.html> (2011. 08. 18.)

⁴⁶ Kirsch [2005]: Agrarstoffe sollen Renditehunger stillen. Handelsblatt.com, 2005. 11. 21.
<http://www.handelsblatt.com/finanzen/zertifikate/nachrichten/agrarrohstoffe-sollen-renditehunger-stillen/2578988.html> (2011. 08. 18.)

⁴⁷ <http://www.handelsblatt.com/finanzen/fonds/nachrichten/euwax-calls-auf-allianz-gefragt/2539198.html> (2011. 08. 18.)

hiányt okozott. A Barry Callebaut svájci székhelyű csokoládégyár szerint is ez a trend tartós lesz, és akár 25%-os éves növekedéssel számol 2006-ban.⁴⁸

4.6. A KAKAO VILÁGPIACI ÁRÁNAK ALAKULÁSA 2006-BAN

13. ábra: A kakaó világpiaci árának alakulása 2006-ban (\$)

Forrás: ICCO

Az elhalasztott választások miatt a politikai helyzet bizonytalan, az ültetvények paragon hevernek, mert a tulajdonosok nem végzik el a munkát. Sokan csökkentették a termelést vagy teljesen feladták mióta elkezdődött a polgárháború. A statisztikák szerint évente 5%-kal csökkennek a termőfelületek,⁴⁹ ami hozzájárul a szüretelt mennyiség csökkenéséhez. Ezáltal hiány keletkezik a kínálati oldalon, ami azt a következmény vonja magával, hogy az árak emelkednek.

A termés kiesést ebben az évben a kártevők fokozták. A májustól augusztusig tartó szüreti időszakban Elefántcsontparton és Pápua-Újguinea-ban (hetedik legnagyobb kakaótermelő ország) jelentős volt a pusztítás. A növényeket érő támadások szintén alacsony kínálatot eredményeztek, állítja Alexander Gansch, a kakaókereskedéssel

⁴⁸ Drechsler [2006]: Kakao wird knapp. Handelsblatt.com, 2006. 05. 02.
<http://www.handelsblatt.com/finanzen/rohstoffe-devisen/rohstoffe/kakao-wird-knapp/2647826.html?p2647826=all> (2011. 08. 18.)

⁴⁹ <http://www.handelsblatt.com/unternehmen/handel-dienstleister/kakao-wird-knapper-und-teurer/2662254.html> (2011. 08. 18.)

foglalkozó Balmac International vezetője.⁵⁰ Ennek következménye szintén áremelkedés. Három hónap alatt (május-július) 5%-kal (1594,30 US dollárról 1673,78 US dollárra) nőtt az árfolyam. Ezenkívül a fák nem megfelelő gondozása a kakaó minőségét rontja.⁵¹

A terméskiesés mértékét nem csak a kínálati oldal csökkenése (kevesebb a vártnál) határozza meg, hanem a keresleti oldal növekedése (egyre nagyobb a fogyasztás). Európában egy új tendencia figyelhető meg, miszerint a fogyasztók egyre inkább a magasabb minőségű keserűcsokoládét kedvelik és készek érte egy magasabb árat fizetni. Európán kívül Ázsia játszik a piacon egyre nagyobb szerepet.⁵² (lásd 4.5. fejezet)

Az októberben megkezdődő áremelkedésnek két ok van. Egyik az "El Niño"-nak nevezett időjárási jelenség, a másik pedig a kakaópiacot egyre inkább uraló spekulánsok.⁵³

Az El Niño hatására aszályos időszak lép fel Afrikában.⁵⁴ Ez nagy veszély hordoz magában a kakaófára nézve, így a termésre is, mivel a kakaónak sok nedvességre van szüksége. (lásd 1.2.2. fejezet) Ezért is él meg csak a trópusi éghajlaton, hiszen ott elég meleg és elég nedves az időjárás. Azonban az aszály hatására a növény nem jut elegendő nedvességhez, így a termés hozama csökken. Ennek egyenes következménye, hogy a kakaókínálat nem elégíti ki a piaci szükségleteket.

Ezt kihasználják a spekulánsok. Az EUI (Economist Intelligence Unit) az októberben kezdődő fő szüreti szezonra 130 000 tonna hiánnyal számol, míg a spekulatív hedge fond-ok 250 000 tonnával.⁵⁵

⁵⁰ <http://www.wiwo.de/unternehmen-maerkte/angst-vor-schaedlingen-befluegelt-kakaopreise-147318/> (2011. 08. 18.)

⁵¹ Drechsler [2006]

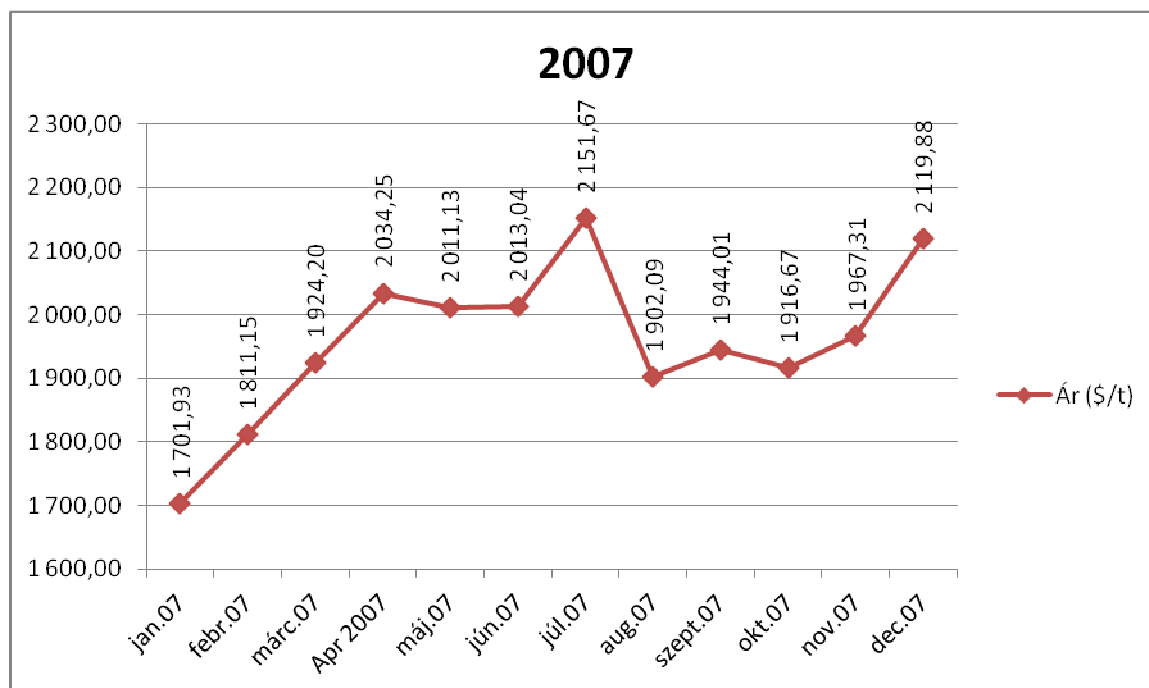
⁵² Drechsler [2006]

⁵³ Claassen [2007]: Hedge-Fonds treiben den Kakaopreis. Handelsblatt.com, 2007. 03. 28. <http://www.handelsblatt.com/finanzen/rohstoffe-devisen/rohstoffe/hedge-fonds-treiben-den-kakaopreis/2788748.html> (2011. 08. 18.)

⁵⁴ http://hu.wikipedia.org/wiki/El_Ni%C3%B1o

⁵⁵ Claassen [2007]

4.7. A KAKAÓ VILÁGPIACI ÁRÁNAK ALAKULÁSA 2007-BEN

14. ábra: A kakaó világpiaci árának alakulása 2007-ben (\$)

Forrás: ICCO (saját feldolgozás)

Az év eleji áremelkedés a 2006 októberében megkezdett szüreti időszak áremelkedésének folytatása, mely egészen 2007. áprilisig tart. Ennek okai a spekulánsok és az úgy nevezett „El Niño”- jelenség⁵⁶

Az „El Niño” mellett egy másik időjárási jelenség is sújtotta a térséget az év elején: a harmattan.⁵⁷ A harmattan szél forró, száraz, nyugat-afrikai passzátszél és a Szahara felől fúj. A jelenség idején a levegő páratartalma igen alacsony és megtelik porral.⁵⁸ A következménye, hogy még jobban fokozza a termés kiesését, aminek a hatása egy jelentős árnövekedés.

Az április-júniusi árak esésének fő indoka az elefántcsontparti és ghánai esőzések következtében az előrejelzések szerint mégis kevesebb a hiány a vártnál. Az hírek szerint Elefántcsontparton 1,4 millió tonna kakaót szüretelnek (2006 októberétől 2007

⁵⁶ Claassen [2007]

⁵⁷ Drechsler [2007]: Der Flucht der guten Ernte. Handelsblatt.com, 2007. 06. 12.
<http://www.handelsblatt.com/finanzen/rohstoffe-devisen/rohstoffe/der-fluch-der-guten-ernte/2821066.html?p2821066=all> (2011. 08. 18.)

⁵⁸ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Harmattan>

augusztusáig), ez majdnem 4%-kal magasabb a várt mennyiségnél. Ghánában eredetileg 700 000 tonna kakaóval számoltak, de a rossz időjárás miatt ezt 550 000 tonnára módosították. Az esőzések hatására 740 000 tonna várható a Ghana Cocoa Board (COCOBOD)⁵⁹ jelentése szerint.⁶⁰

Ebben az évben több munkabeszüntetés sújtotta az elefántcsontparti kakaóüzletágot, a gazdák az alacsony árak és a korrupció miatt protestáltak. A sztrájk azt jelenti, hogy az iparág számára egyik legfontosabb időszakban (októbertől márciusig) csökken az exportálható kakaó mennyisége.⁶¹ A piacon fellépő hiány miatt emelkedik az ár.

Az ázsiai kakaókereslet ebben az évben is jelentőséggel bír. Ázsiában, első sorban Indiára és Kínára kell gondolni, hiszen a gyors fejlődésükkel nő a jólét is, és egyre többen megengedhetik maguknak az átlagosnál drágább ételeket is, mint például a csokoládét. A svájci kakaó- és csokoládégyártó Barry Callebaut az ázsiai fogyasztás kb. 20%-os növekedését várja éves szinten.

Emellett ipari országokban az az egyre világosabb trend figyelhető meg, hogy a minőségileg magasabb szintű étcsokoládét szívesebben fogyasztják. Ennek a fajta csokoládénak magasabb a kakaótartalma, mint a hagyományos tejcsokoládénak. A jó minőségű, magas kakaótartalmú csokoládé jó hatással van az egészségre.⁶² (lásd 2.1. fejezet) Így a csokoládékészítő cégek számára, hogy ezt a fajta keresletet fedezni tudják, elengedhetetlen a megfelelő mennyiségű és minőségű kakaó beszerzése.

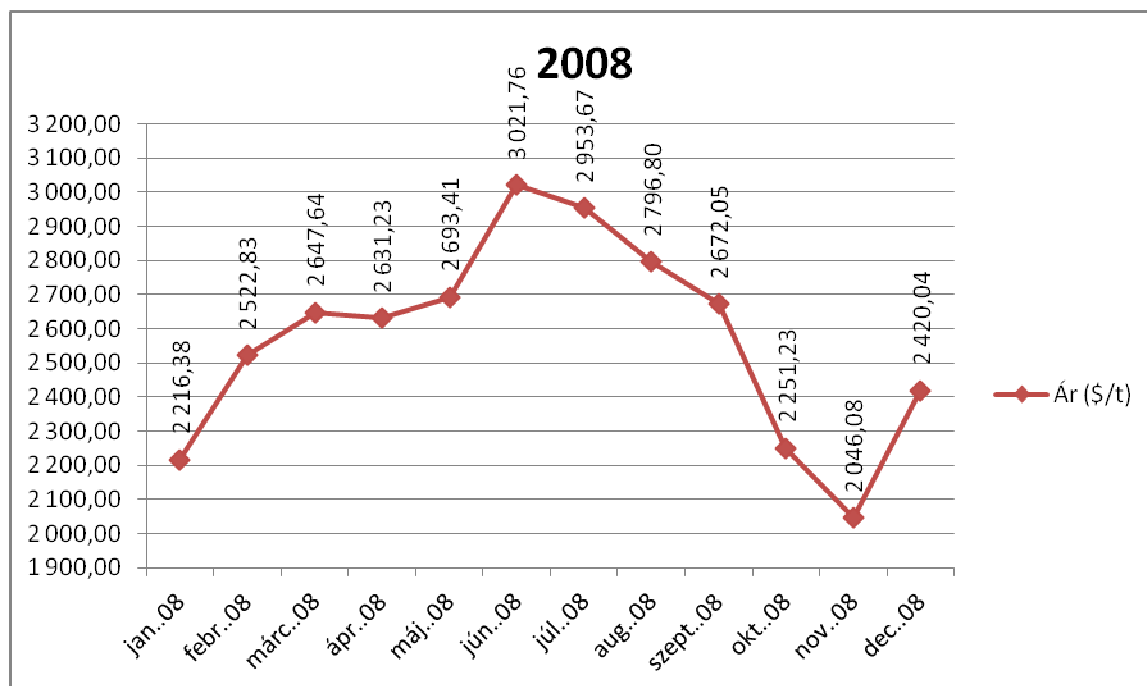
⁵⁹ A Cocobod szervezet az állam kezében van, feladata a kakaó árának szabályozása és a termelők védelme. (<http://www.cocobod.gh/>)

⁶⁰ Drechsler [2007]

⁶¹ <http://www.origo.hu/uzletinegyed/hirek/20071205-az-aratasi-idoszakban-sztrajkolnak-elefantcsontpart-kakaomunkasai.html> (2011. 06. 27.)

⁶² Drechsler [2007]

4.8. A KAKAÓ VILÁGPIACI ÁRÁNAK ALAKULÁSA 2008-BAN

15. ábra: A kakaó világpiaci árának alakulása 2008-ban (\$)

Forrás: ICCO (saját feldolgozás)

Az év első felében az árfolyam-emelkedést az elefántcsontparti sztrájkokkal és a térségben január óta elmaradó esőzéssel lehet magyarázni. Egy másik magyarázatul szolgál a londoni bróker cég, a Sucden, egyik elemzője a kelet- és közép-európai piac növekedését emelte ki, ahol egyre többet fektetnek a kakaó-feldolgozóiparba.⁶³

Ehhez hozzájárul a spekulánsok tevékenysége, akik a kameruni szállítmányok csökkenése miatt felfelé befolyásolják az árakat.⁶⁴ 2007 októberéhez képest a 2008. márciusi ár 40%-kal volt magasabb.

Bernd Rössler, az egyik legnagyobb német édességgyártó, a Storck kommunikációs igazgatója szerint manapság már a fedezeti alapok (hedge fund) diktálják az árakat a kakaópiacon: május végére már 655 000 tonnányi árura volt kontraktusuk, míg a csokoládégyártóknak 706 000 tonnára. Mivel a teljes kakaópiac forgalma évi tízmilliárd

⁶³ Claassen [2008]: Teure Bohnen, heißer Markt. Handelsblatt.com, 2008. 02. 19. <http://www.handelsblatt.com/finanzen/rohstoffe-devisen/rohstoffe/teure-bohnen-heisser-markt/2923906.html> (2011. 08. 18.)

⁶⁴ Claassen [2008]

dollár körüli, a fedezeti alapok viszonylag kis pénzek forgatásával tudják számukra kedvező irányba befolyásolni az árakat.⁶⁵

A júniusi megugró árért (3021,76 US\$) az Elefántcsontparton tapasztalt rossz termést tartják a felelősnek az elemzők. Az ország viszont a klimatikus zavarok mellett a politikai zavargások is gondoskodnak az árak alakulásáról, mint azt már a fejezet első bekezdésében is írtam. Az előző hónaphoz képest, ami a második szüreti szezon kezdetének számít, egy 12%-os áremelkedés volt tapasztalható.⁶⁶

Az ez után következő 32%-os esés annak a hírnek köszönhető, hogy az ICCO kb. 11%-os termés hozam-növekedést (3,7 millió tonna) jósolt a következő szüreti évre, ami az októberi fő szüreti szezonnal kezdődik, és a következő év augusztusáig tart. Elsősorban Nyugat-Afrikában, Brazíliában és Indonéziában vártak egy erős emelkedést.⁶⁷ Ez a szám azt vetíti előre, hogy a leszüretelt kakaó nagy valószínűséggel fedezni tudja a keresletet, így csökkennek az árak.

Az ICCO decemberi jelentésében viszont már azt írta, hogy a kereslet magasabb volt a termelt mennyiségnél, és a várható deficit 150 000 tonna kakaó lesz. Ez megközelítőleg a duplája az előző szezon hiányának (77 000 tonna).⁶⁸ Ennek a hírnek köszönhetően kb. 400 US \$-t ugrott a kakaó ára, ez 18,3%-os áremelkedést jelent.

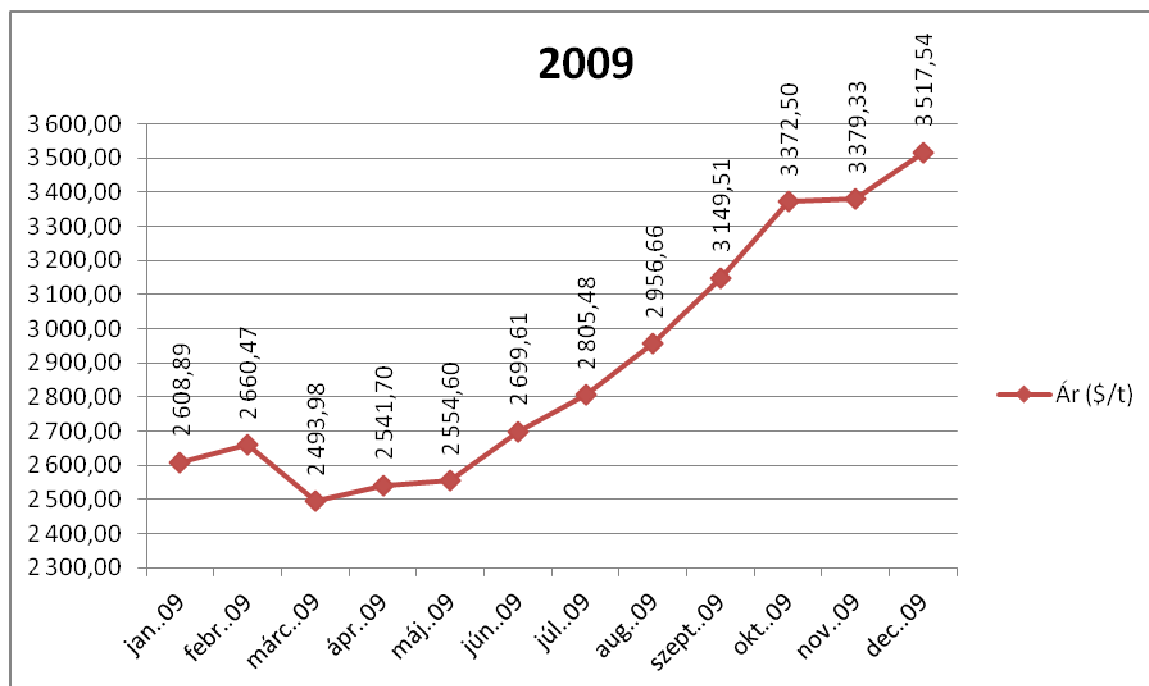
⁶⁵ <http://www.origo.hu/uzletinegyed/hirek/20080606-a-kakao-is-a-spekulacio-miatt-dragul.html> (2011. 06. 27.)

⁶⁶ http://www.vg.hu/penzugy/vg_online/penzugyek_-_kulfold/080619_kako_227986 (2011. 09. 13.)

⁶⁷ <http://www.theobroma-cacao.de/aktuelles/artikeldetails/article/weiter-relativ-hohe-kakaopreise-bei-kleinerem-kakaodefizit/> (2011. 08.17.)

⁶⁸ Panster [2008]: Kakao: Heimlicher Gewinner. Handelsblatt.com, 2008. 12. 17
<http://www.handelsblatt.com/finanzen/boerse-maerkte/bulle-baer/kakao-heimlicher-gewinner/3074860.html> (2011. 08. 18.)

4.9. A KAKAÓ VILÁGPIACI ÁRÁNAK ALAKULÁSA 2009-BEN

16. ábra: A kakaó világpiaci árának alakulása 2009-ben (\$)

Forrás: ICCO

Az idei év elején a szakértők még úgy látták, hogy ez az év lehet hosszú idő óta az első, amikor a piacon akár felesleg is kialakulhat. A pozitív hozzáállás előzménye az lehet, hogy az ICCO adatai szerint ez előző éves hiány csak 28 000 tonna volt, holott a kiesés mennyiségét 70 000 tonna fölé várták.⁶⁹

„Az idei évben drámaian szűkül a kakaó és a kávé kereslete, köszönhetően a gazdasági válságnak”, vélte Eugen Weinberg, a Commerzbank árupiaci szakértője. A kereslet mintegy 4%-kal kezdett el csökkenni az idén, jósolta a Fortis bank áprilisban.⁷⁰

A februári előrejelzések 2009-ben 5%-os terméscsökkenéssel számolnak.(Cocoa Market Review February 2009, 2. o.) A gyenge kitermelésért a beruházások elmaradása a felelős: Elefántcsontparton előregszenek a fák az ültetvényeken, de a helyi gazdáknak nincs pénzük új plántákat ültetni.⁷¹

⁶⁹ Dechsler – Palm [2009]: Schlechte Nachrichten für Schokoliehhaber. Handelsblatt.com, 2009. 12. 21. <http://www.handelsblatt.com/finanzen/rohstoffe-devisen/rohstoffe/schlechte-nachricht-fuer-schokoliehhaber/3331948.html> (2011. 08. 18.)

⁷⁰ http://www.vg.hu/penzugy/vg_online/penzugyek_-_kulfold/090408_napi_tipp_csutortokre_268471 (2011. 02. 23.)

⁷¹ <http://www.vg.hu/dragulni-fog-a-csokolade-289723> (2011. 08. 13.)

Tehát hiába csökken a kereslet a kakaó iránt, ha még így sem elegendő a kitermelt mennyiség. A kereslet-kínálat egyenlege továbbra is azt fogja mutatni, hogy hiány van a piacon.

Míg a szüreti időszak első felében a termés hiányát jelölték meg a szakértők az áremelkedés okának, addig a második felében a termelők adóemelés elleni sztrájkját. Az elemzők szerint a rossz időjárási viszonyok okozta károk elenyészőek voltak.⁷²

Áprilisban egy kórokozóról (Cacao Swollen Shoot Virus – CSSV) jött jelentés rázta meg a piacot. A hírek szerint ez a vírus tizedeli Elefántcsontpart kakaófáit, így a májusban kezdődő tavaszi szüret egy harmadát semmisítheti meg.⁷³ Áprilistól kezdve egy folyamatos áremelkedés tapasztalható.

Az elefántcsontparti kakaóipar egyik képviselőjének szeptemberi nyilatkozata szerint a betegségeknek és kiöregedett kakaófáknak tudható be az októberben kezdődő szüreti szezonban kevesebb, mint 1 millió tonna kakaó várható. Ez megfelel annak a februári előrejelzésnek, ami 5%-os csökkenést jósolt.⁷⁴

Októberhez képest novemberben stagnáltak az árak, míg decemberben az árak megint emelkedtek. Ennek ok az előre jelzett kakaóhiány nagyobb mértéke a vártnál. A BNP Paribas Fortis havi jelentésében úgy vélte, hogy a 2009/2010-es szezonban 63 000 tonna lesz a kakaóhiány. A bank egy hónapja még 56 000 tonnával kevesebb terménymennyiséget jósolt.⁷⁵

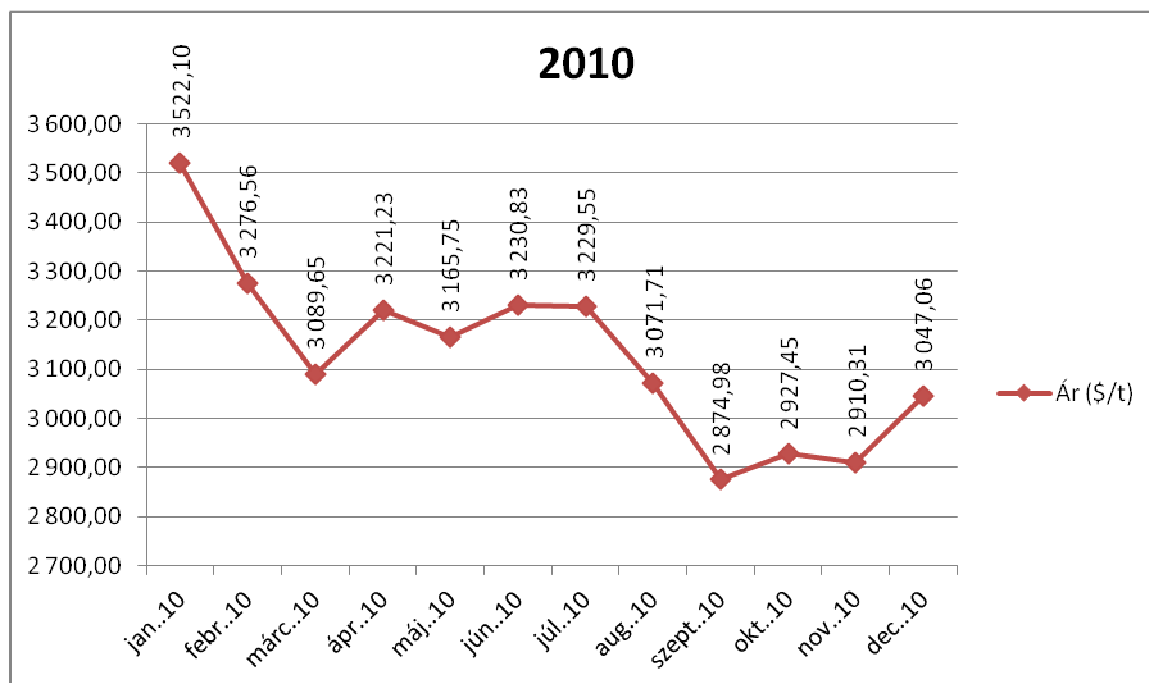
⁷² http://www.ariva.de/Kakao_verzeichnet_starke_Nachfrage_Societe_Generale_n2890580 (2011. 08.27.)

⁷³ <http://www.spiegel.de/wissenschaft/natur/0,1518,618235,00.html> (2011. 08.27.)

⁷⁴ Drechsler – Palm [2009]: Knappes Angebot treibt Kakaopreis. Handelsblatt.com, 2009. 09. 24. <http://www.handelsblatt.com/finanzen/rohstoffe-devisen/rohstoffe/knappes-angebot-treibt-kakaopreis/3265338.html> (2011. 08. 18.)

⁷⁵ <http://www.vg.hu/penzugy/arupiacok/200910-63-ezer-tonnas-kakaohiany-kavebol-is-kevesebb-lesz-300287> (2011. 09. 15.)

4.10. A KAKAÓ VILÁGPIACI ÁRÁNAK ALAKULÁSA 2010-BEN

17. ábra: A kakaó világpiaci árának alakulása 2010-ben (\$)

Forrás: ICCO

Habár január óta a harmattan megkímélte Elefántcsontpartot, mégis csökkent a szüretelt mennyiség. Ez a hanyatlás jele, írja az ICCO 2010. januári jelentése.

Az július-szeptember időszakban sokat esett a kakaó árfolyama. A Solar Capital elemzésében felhívja a figyelmet, hogy bár augusztus elején még 3100 dollár felett folyt a kereskedelem, de nagy tételű eladók jöttek a piacra, és 2800 közelébe hajtották le az árakat.⁷⁶ A világ kakaókészletének 7%-át vásárolta fel Anthony Ward. A brit üzletember tulajdonában levő kockázati tőkealap majdnem 700 millió fontot költött július közepén a 241 000 tonnányi kakaóbabra, amely becslések szerint 5,3 milliárd tábla csokoládé elkészítéséhez elegendő.⁷⁷

A piaci szereplők szoros figyelemmel kísérték a „black pod”-nak nevezett betegség hatását Nyugat-Afrikában, úgy tűnik, hogy nagyobb károkat okoz a vártnál. Többek közt ezzel magyarázható az októberi áremelkedés. Az Elefántcsontparton közelgő

⁷⁶ <http://www.vg.hu/penzugy/arupiacok/tovabb-eshet-a-kakao-ara-325859> (2011. 10. 06.)

⁷⁷ <http://www.vg.hu/penzugy/arupiacok/bevasarolt-a-kakaokiraly-323265> (2011. 02. 23.)

választások is nagy érdeklődést váltanak ki, mivel a lehetséges zavargások megakadályozhatják a szállítást a kikötőkbe. (Cocoa Market Review September 2010, 2. o.)

Az október végi szállítás 74 000 tonnával volt kevesebb Elefántcsontparton, mint egy évvel korábban. Ez egy 40%-os visszaesést jelent az előző év azonos időszakához képest. Az fő szüreti szezon elején az elefántcsontparti kormány megváltoztatta a kakaóexportra eddig kivetett adót, ami a nemzetközi piacok árától független. Az új rendszerre, ami a kakaó termesztés költségein, valamint a biztosítási és fuvardíjon alapszik.

Ghánában is emelte az árakat a kormány azért, hogy ne érje meg a kakaót átcsempészni más nyugat-afrikai országba. Az ICCO szerint ez is a jele annak, hogy a 2010-es év jó termést hoz.(Cocoa Market Review October 2010, 2. o.)

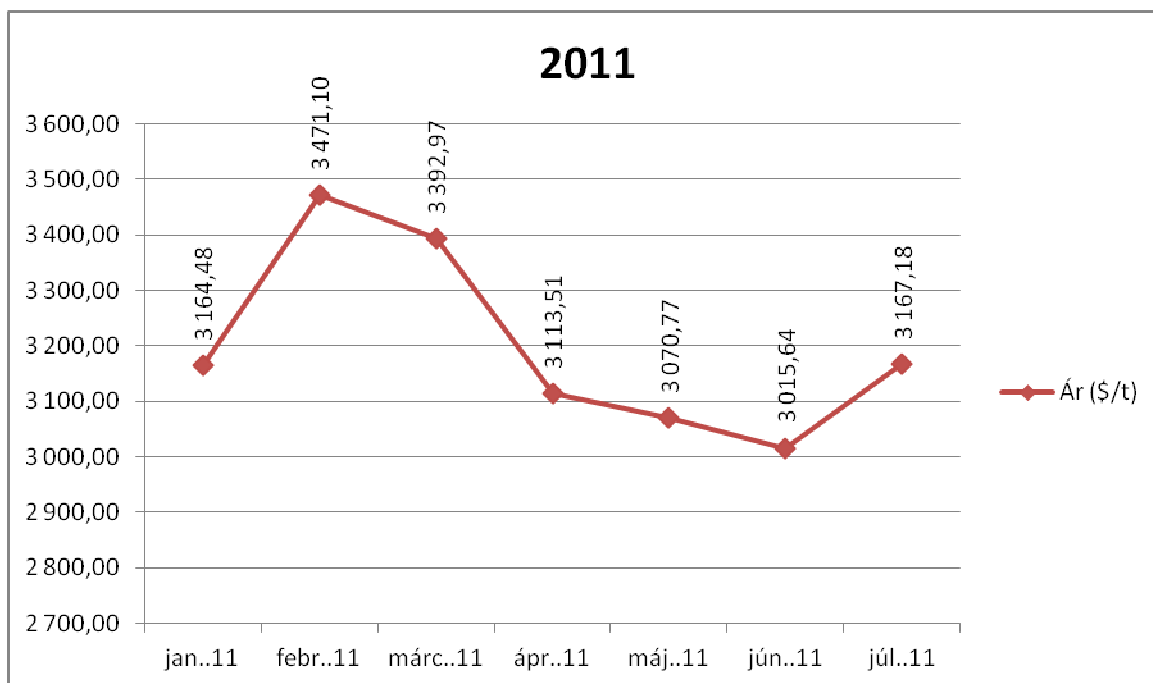
Elefántcsontparton a november 28-án tartott választás után patthelyzet alakult ki a posztjához ragaszkodó hivatalban lévő elnök Laurent Gbagbo és a választáson győztes riválisa, Alassane Ouattara - akinek az ENSZ és több nagyhatalom is elismeri győzelmét - fegyveres hívei között. Gbagbo nem ismeri el Ouattara győzelmét és nem hajlandó átadni neki a hatalmat.⁷⁸

Decemberben megint megugrott a kakaó ára. Az elefántcsontparti zavaros politikai helyzet 5%-os drágulást eredményezett. Elemzők azon aggodalmuknak adtak hangot, hogy Elefántcsontpart határait lezárta a hadsereg, így a már megrendelt kakaó szállítmányok az afrikai ország kikötőiben rekedtek.

Felfelé hajtotta az árakat a Nemzetközi Kakaó Szervezet becslése is, amely azt mutatta, hogy a világpiacon 82 000 tonna a hiány a kakaóbabból.ⁱ

⁷⁸ <http://www.origo.hu/uzletinegyed/hirek/20110125-kakaotilalommal-fosztanak-meg-hatalmatol-elefantcsontpart-regi-elnoket.html> (2011. 09. 20.)

4.11. A KAKAÓ VILÁGPIACI ÁRÁNAK ALAKULÁSA 2011 ELSŐ FÉLÉVÉBEN

18. ábra: A kakaó világpiaci árának alakulása 2011 első félévében (\$)

Forrás: ICCO

Az élelmiszerár-válság elmélyülését táplálhatja Elefántcsontparti politikai válsága. Az elmúlt két hónapban gyakorlatilag teljesen leállt az ország gazdasága. A kakaóbab szállítmányok sora áll a kikötőkben, vagy éppen az ültetvényeken. A sztrájkok és fosztogatástól való félelem miatt szinte lehetetlen elszállítani a csokoládé alapanyagát. 2010 utolsó napjára az elefántcsontparti kikötőkben 600 000 tonna kakaó halmozódott fel. Az exportőrök szinte tehetetlenül nézik, hogy a válság miatt nem tudják teljesíteni korábban vállalt szállítási feladataikat.⁷⁹

A februári 9,6%-os gyors árnövekedés az Alassane Ouattara által 2011. január 23-án bejelentett kakaóexport tilalom hatására következett be. Ouattara szerint, aki semmibe veszi a blokádot, arra úgy kell tekinteni, mint Ggagbo törvénytelen uralmának

⁷⁹ <http://afriport.hu/hirek/gazdasagi-hirek-afrika/5516-az-elelmiszerválság-mar-spajzban-van.html> (2011. 08. 27.)

finanszírozójára - írja a brit Guardian.⁸⁰ "Ha Gbagbo távozik, feloldjuk a tilalmat, ha nem, akkor meghosszabbítjuk" - mondta a Financial Timesnek Ouattara.⁸¹

Márciusban államosítja a kakaó felvásárlást és kivitelt a Laurent Gbagbo-féle kormányzat. A frissen kihirdetett rendelet szerint Elefántcsontparton csak az állam vásárolhatja fel a kakaó és kávétermést, és a termény exportja is állami monopólium lett. Az állam határozza meg a felvásárlási árakat, amelyeket a betakarítás előtt kihirdet, és ellenőrzi a kivitelt is. Magáncégek is foglalkozhatnak kakaóexporttal, de csak az állam felügyelete mellett.⁸²

Áprilisban befejeződött a politikai háború miután elfogták Gbagbot.⁸³

Februártól júniusig a kakaó ára 13%-ot esett annak, köszönhetően, hogy Elefántcsontparton befejeződött a háború és helyre állt a rend, valamint meghirdette a kakaóágazat reformját. A reform célja, hogy átláthatóbbá tegye az ágazatot, megszüntesse a fiktív szövetkezeteket („ghost agricultural cooperatives”⁸⁴), garantáljon egy minimum eladási árat, a csempészet megállítását.⁸⁵

⁸⁰ <http://www.origo.hu/uzletinegyed/hirek/20110125-kakaotilalommal-fosztanak-meg-hatalmatol-elefantcsontpart-regi-elnoket.html> (2011. 09. 20.)

⁸¹ http://hvg.hu/gazdasag/20110214_csucson_kakao_ara (2011. 09.20.)

⁸² <http://afriport.hu/hirek/gazdasagi-hirek-afrika/6318-kakaoallam-allamkakao-elefantcsontparton.html> (2011. 08. 27.)

⁸³ http://hvg.hu/vilag/20110417_elefantcsontpart_megbekeles (2011. 09.20.)

⁸⁴ http://www.wadr.org/en/site/news_en/1757/Ivorian-cocoa-coffee-sector-being-reformed.htm (2011. 10. 20.)

⁸⁵ <http://www.modernghana.com/news/350531/1/ivorian-cocoa-reforms-to-include-price-guarantee.html> (2011. 10. 20.)

5. KAKAÓ ÁRÁNAK BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐI

5.1. CSÖKKENŐ HOZADÉK ÉS MINŐSÉGROMLÁS

A dolgozat során olvasott elemzésekben és cikkekben, valamint a Nemzetközi Kakaó Szervezet honlapján is folyton utalást tettek, hogy a kakaófák előregedtek. Ezek a fák már korántsem érnek olyan jó termés hozamot, mint a fiatal fák.

Jelentős termés kiesést okoznak a kártevők is, gombák, rovarok és vírusok formájában. Ezek a betegségek elsősorban azért alakulnak ki, mert a kakaót monokultúrában nagy területen és intenzíven művelik.⁸⁶ Mivel ez nem megfelelő életkörülményeket biztosít a növénynek, az meggyengül, és nem tud védekezni a kártevők támadásai ellen.

Ennek következménye, hogy a piacon hiány alakul ki, ami az árakat emeli. A minőség romlása miatt a kakaót csak nyomott áron veszik meg.

5.2. NEM JUTNAK ELEGENDŐ JÖVEDELEMHEZ A GAZDÁK

A kakaófák magas életkora miatt nem teremnek a fák annyit, amennyiből egy termelő el tudná tartani magát és a családját. Ezért inkább áttérnek más jövedelmezőbb bevételi forrásra: a kakaófákat kaucsukkal helyettesítik, amivel egész évben pénzt tudnak keresni.⁸⁷ Nigériában a marihuána termesztése a jellemző. (Hütz-Adams, 2010, 36. o.)

A gazdák más módon is megpróbálnak többletforráshoz jutni: csempésznek. (lásd 3.1.1.-es fejezet). A rosszabb minőségű kakaót a jobb minőségű kakaónak tüntetnek fel.

Ha a gazdák nem termesztenek többé kakaót, annak ismét az a következménye, hogy nem lesz a keresletnek megfelelő mennyiség a piacon. Ez árnövekedéshez vezet. A csempészet egy magasabb árszinthez vezet, hiszen általában a rosszabb minőségű áru olcsóbb, mint a jobb minőségű.

⁸⁶ <http://www.handelsblatt.com/finanzen/rohstoffe-devisen/rohstoffe/der-fluch-der-guten-ernte/2821066.html?p2821066=all>

⁸⁷ Drechsler – Palm [2009]: Schlechte Nachrichten für Schokolieliehaber. Handelsblatt.com, 2009. 12. 21. <http://www.handelsblatt.com/finanzen/rohstoffe-devisen/rohstoffe/schlechte-nachricht-fuer-schokolieliehaber/3331948.html> (2011. 08. 18.)

5.3. NINCS UTÁNPÓTLÁS

Sok gazda foglalkoztat gyereket az ültetvényeken. Ennek egyik oka maga a szegénység. A szülők egyrészt nem képesek az iskoláztatását fizetni, másrészt így nem kell új munkaerőt felvenni, ezzel költségeket spórolnak meg. Ezek a gyerekek gyakran végeznek nehéz fizikai munkát: leszüretelik a termést, vizet hoznak a földekre, zsákokat cipelnek, permeteznek.

Egy a ghánai kormány által készített tanulmány szerint a megkérdezett gyerekek közül senki nem szeretne kakaóval foglalkozni felnőtt korában. A szüleik támogatják a gyerekeik elhatározását, hiszen a kakaó megművelése alacsony és ingadozó jövedelmet biztosít a családnak, mindemellett nehéz fizikai munkának számít. (Hütz-Adams, 2010, 33. o.)

Ha nem lesz, aki az ültetvények fáival foglalkozzon, nem lesznek kakaóban sem, és nem lesz csokoládé sem később. A kakaó hiánycikk lesz, luxuscikknek fog számítani, akár csak a 17-19. században. Ez magas kakaóárat jelent.

5.4. NINCS MEGFELELŐ INFRASTRUKTÚRA

Elefántcsontparton a falvak 61%-a nem érhető el az év egy részében, mert nincs úthálózat, 53%-ukban nincs áram és csupán 40%-uk rendelkezik tiszta ivóvízzel, 72%-ukban nincs egészségügyi ellátás valamint egyáltalán nincs magasabb szintű iskola (csak írást és olvasást tanítanak).

Ghánában a lakosság 32%-a rendelkezik társadalombiztosítással, a háztartások 33%-a nem jut tiszta ivóvízhez és a gyerekek 54%-a tanul meg írni és olvasni az iskola befejeztével. (Hütz-Adams, 2010, 28. o.)

Továbbá az ültetvényekről a kikötőig, raktárakig vezető földutak is nagyon rossz állapotban vannak. Ha kakaó nem jut el a hajókra, az azt jelenti, hogy a kontraktusokat nem tudják teljesíteni, így a kakaó ára emelkedik.

5.5. SPEKULÁCIÓ

Az élelmiszerek jó befektetésnek minősülnek, hiszen enni mindig kell. Igyekeznek kihasználni, azt hogy alacsonyan vehetnek és drágán adhatnak el. Sok kistermelő egyáltalán nem tudja, valójában mennyit ér a terméke. A spekulánsok kihasználják ezt az állapotot, és ezért sokkal alacsonyabb árat fizetnek ki nekik, mint a piaci ár.

Se a kakaófeldolgozó, illetve kakaó- és csokoládégyáraknak nem jó, hiszen magasabb áron kell megvenniük a megfelelő mennyiségű kakaóbabot, se a termesztőknek nem jó, mivel csak nyomott áron tudják eladni a terményüket, így csak csekély hasznot tudnak realizálni.

5.6. A TERMELŐ ORSZÁGOK POLITIKAI HELYZETE: INSTABIL

Az afrikai országok jelentős részére igaz az a kijelentés, hogy az országok politikai helyzete instabil. Vegyük csak ez elmúlt évben az arab országokban (pl. Tunézia, Egyiptom) történt zavargásokat, tüntetéseket: Nem csak Elefántcsontparton kellett a külföldi fegyveres erőknek bevonulni, hanem például Líbiában is.

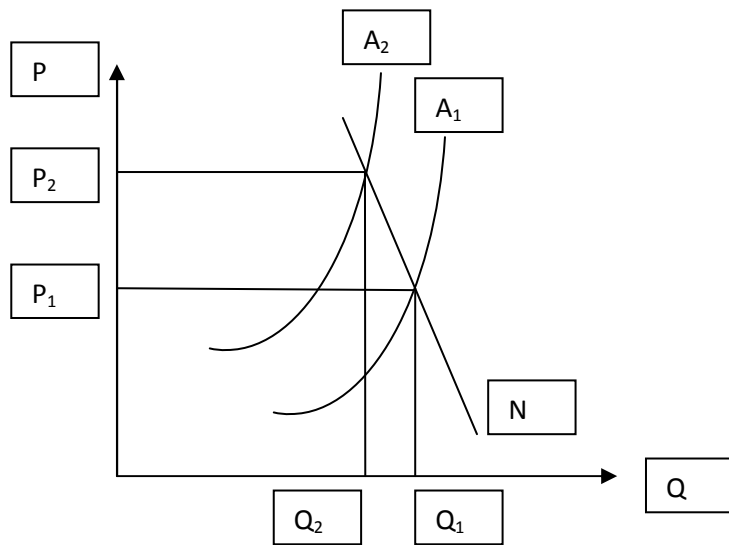
A nyugat-afrikai országokban a függetlenségük kivívása óta sűrűn váltották egymást a különböző nézettségű hatalmi erők (lásd 2.3.-as fejezet). Ezek a hatalmi harcok pedig erősen befolyásolták, illetve a mai napig befolyásolják a földművelést.

Elefántcsontparton sokan elmenekültek az ültetvényeikről, így nem volt, aki szüreteljen; kétséges volt, hogy megérkeznek-e a kikötőbe a szállítmányok az utak biztonsága miatt. Ghánában a kormány határozott meg mindent, a felvásárlási árat, hogy kik vehetnek kakaót. Nigériában az olaj felfedezése óta elhanyagolják a mezőgazdasági területeket.

Ezek az események megint csak a kakaó kínálati oldalának csökkenéséhez vezetnek.

5.7. A KAKAÓ ÁRÁNAK RUGALMATLANSÁGA

A kakaó árfejlődése ciklikus és nagy fluktuációt mutat. A növekvő árak a kínálat kiszélesedéséhez vezetnek. Mivel a kereslet, ami főként Nyugat-Európából és az USA-ból származik, *nem elasztikus*, csökkennek az árak, és ez a feldolgozóipar megnövekedett keresletéhez vezet. A feldolgozott termékeket jobban el lehet tartani. Ezzel magyarázhatóak a nagy áremelkedések. A termék hosszú élettartama alapján a kínálati görbe (A_1) majdnem teljesen *rugalmatlan* a magasabb ártartományban is. A kínálat visszaesése, mondjuk a kedvezőtlen időjárás – vagy az 5.1.-5.6. fejezetben taglalt okok – miatt egy erős áremelkedéshez vezet (P_1 -ről P_2 -re). (Egger – Clemenz – Rieder, 1992, 218. o.)

19. ábra: Kakaópiac árképzése

Forrás: Egger – Clemenz – Rieder, 1992, 218. o.

6. MEGOLDÁSI LEHETŐSÉGEK

Az 5. fejezet alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a kakaó árának ingadozásai a termés mennyiségétől függ. Az 5-ös fejezetben leírt okok pedig a mennyiséget erősen befolyásolják. Javaslataim e problémák megoldására irányulnak. Egyik sem kínál rövidtávú – egyik évről a másikra – megoldást, hiszen a növények életciklusa, növekedésének üteme miatt csak hosszútávon gondolkozhatunk.

6.1. PROGRAMOK

A kakaó- és csokoládéipar vállalatai több programot indítottak a kakaóipar problémáinak megoldására. A programok egy átfogó megoldást nyújtanak a kakaóipar alap pilléreinek, a gazdáknak és fáiknak. Képzett termelők magasabb terméshozamokat jelentenek, ami a kínálati oldal megnövekedését vonja maga után. Ez mindenképpen egy hosszú távú megoldás.

6.1.1. Internationale Cocoa Initiative (ICI)

Az International Cocoa Initiative fő feladata a termelők iskoláztatása, és a gyermekmunka legrosszabb formáira való figyelemfelhívás. A termelők megtanulják, hogy lehet jobb terméshozamot elérni, hogyan gazdálkodjanak jobban az ültetvényeiken.

Az ICI adatai szerint 2002 és 2009 között 243 programot indítottak, ezzel 247 kakaó művelő közösséget, és kb. 616 000 embert értek el.

A programot sajnos csak Elefántcsontpart és Ghána területén hajtják végre, így csak a kakaóipar egy részét fedi le. Viszont program eredményesnek könyvelhető el: A közösségek jobban elismerik a gyermekmunka veszélyeit, valamint az iskoláztatás és az egészség jelentőségét. A közösségek most már különbséget tesznek a megengedett gyermekmunka és az olyan gyermekmunka között, ami árt a gyerekeknek. (Hütz-Adams, 2010, 48. o.)

6.1.2. World Cocoa Foundation

Az alapítvány a Harkin-Engel-Protokoll végre hajtásáért felelős. A 2007-es alapítása óta a munkáját direkt a termelő országokban végzi. A Bill és Melinda-Gates-Alapítvánnyal közösen indították a „Cocoa Livelihoods Program”-ot. (lásd 2.2.2.-es fejezet).

A program Afrika öt kakaótermelő országából négyben működik. Több mint 4000 embert vett részt a képzéseiken. Azt tanították nekik, hogyan gondozzák a hajtásokat, hogyan metsszék a fáikat.

Innovatív finanszírozási és kockázatkezelési modellt fejlesztettek ki. Ezek lehetővé teszik a gazdák számára, hogy időben beszerezhessék a mezőgazdasági eszközöket és a vegyszereket. Ezen felül a modell tartalmazza a gazdák üzleti képését, valamint a felhasználás szigorú ellenőrzését is.

Az alapítván egy másik programja a „Sustainable Tree Crops Program”. A program 2000-ben kezdődött. A célja, hogy a termelők jövedelme növekedjen, és ezzel együtt a környezettudatosságuk és a társadalmi felelősségvállalás is Nyugat- és Közép-Afrikában.⁸⁸

A képzések sikeresek. Ezt bizonyítja Solomon Adarkwah-val készített interjú az alapítvány honlapján. A képzéseken elmondták nekik, hogyan működik a piac, üzleti képzést kaptak. Miután hazatért a képzésről összehívta a közösségének a többi tagját és elmondta neki, hogy mit tanult: hogyan ültessék el a növényt, hogyan palántázzanak, és hogyan nyerhetnek jó magokat, hogyan előzhetik meg a gyümölcs megbetegedését.⁸⁹

A gazdák megfelelően tudják gondozni az ültetvényeiket, amik úgy hálálják meg a gondoskodás, hogy több gyümölcsöt teremnek. Így a gazdák magasabb jövedelemhez jutnak. El tudják tartani a családjukat és nem térnek át más fajok termesztésére. A befolyt összegből a gyerekeik is járhatnak újra iskolába.

6.2. FAIR TRADE

A mozgalom legtávolabbi gyökerei a 19. század végi angol és olasz szövetkezeti mozgalomba nyúlnak vissza, melynek célja az volt, hogy a termelőtől a kereskedőig egységes gazdasági láncokat hozzon létre. A második világháború után sok segélyszervezet figyelme az úgynevezett fejlődő országok felé fordult. Amerikai vallási csoportok (pl. Ten Thousand Village) már ekkor elkezdtek közvetlenül a termelőktől vásárolni, ezzel támogatva a megélhetésüket.

A 60-as évektől kezdve a mozgalmak legfontosabb célja, hogy a fejlődő országok kimozduljanak a monokultúrából – tehát a nyersanyagot a belső piacra termeljék, és az általuk feldolgozott, értéknövelt termékeket exportálják inkább. Az egyszerű segélyezésen túl az Oxfam 1964-ben elindította a „Bridge” nevű programot: harmadik

⁸⁸ http://www.worldcocoafoundation.org/what-we-do/current-programs/STCP_Summary.asp

⁸⁹ <http://www.worldcocoafoundation.org/what-we-do/CocoaLivelihoodsProgramGhana.html>

világbeli kézművesek termékeit megvették az importőröktől, és az eladásukból gyűjtöttek segélyekre. A mai fair tradehez hasonló első program 1975-ben indult.

A 70-es és 80-as években egyre több termelőszövetkezet jött létre, elsősorban azért, mert a kávé és kakaó világpiaci ára drámaian lecsökkent. Ezek a szövetkezetek eredményesebben tudtak tárgyalni a felvásárlókkal.

A 80-as évek végén egy holland egyházi segélyszervezet két szociális munkásának fejében született meg egy egységes fair trade márka gondolata – így lehetővé lehetett tenni azt, hogy a kiskereskedők nagy tömegben és egyszerűen vegyenek részt a harmadik világbeli munkások támogatásában. (Szittner Anikó, 2005, 5. o.)

A „méltányos kereskedelem” ma már a világ társadalmának egészét szeretné bevonni a fejlődő országokban élők problémáinak megoldásába: a fogyasztói társadalmak a vásárlásaikkal járuljanak ahhoz, hogy a kistermelők magasabb jövedelemhez juthassanak.

Kakaót több mint 30 fejlődő országban termesztenek. Nyugat-Afrikában több mint 10 millió ember él kakaófarmokon. Ghánában a lakosság 29% a függ a kakaóból származó bevételektől. Elefántcsontparton ez a szám eléri akár a 44% ot is. Ez az arány jóval magasabb, mint a másik két afrikai termelő országban, Kamerunban 12% és Nigériában 1%. (EFFAT, 2009)

20. ábra: Fair trade kakaókereskedés (2004-2010)

Forrás: <http://www.fairtrade-deutschland.de>

6.2.1. Kavokiva Szövetség, Elefántcsontpart

Fulgence Nguessan, a Kavokiva elnöke: *„A legnagyobb hozadékot az egészségközpont és az egészségbiztosítási rendszer jelenti. A halálozási arány csökkent. Korábban 30 munkást veszítettünk évente, ez a szám évi négyre csökkent. Mindez az egészségbiztosításnak köszönhető. 36 olyan operációt végeztek el, amivel munkások életét mentették meg. Ezek közül 20 eset életmentő beavatkozás volt. A biztosítás nélkül a természetők már egy sérvbe is belehalhattak volna.“*

A Szövetség legnagyobb fejlesztése a saját egészségközpont létrehozása volt Gonate-ben, amit a szociális prémiumból valósítottak meg. Orvos, szülésznő és két nővér nyújt olyan ellátást, amiért korábban utazni kellett volna. Még egy mentőautót is vettek, amivel bevizithetik a betegeket a környező falvakból. Mindezt ingyenes egészségbiztosítás és minden tag számára megfizethető áru gyógyszerek egészítik ki.

George Kwame, a Kavokiva főtitkára hozzáteszi: *„Hosszú évek óta természetünk jó minőségű kakaót mások csokoládéjához. Ha mi mindent elkövetünk, hogy a legjobb minőséget termeljünk, a fogyasztóknak is a legjobb árat kell fizetniük.“* (Kronegger – Mrak – Suša, 2010, 65. o.)

6.2.2. Kuapa Kokoo Szövetség, Ghana

„A saját kezünkbe vettük a sorsunk. A méltányos kereskedelem és a Kuapa révén sokat fejlődtünk. Van ivóvizünk, csatornánk, vannak iskoláink. A Kuapa időben fizet a természetőknek, és nincs csalás a kakaó mázsálásakor. Kéthetente találkozunk, hogy megbeszéljük az aktuális kérdéseket. A szappangyártás és a pálmaolaj- készítés révén extra bevételre teszünk szert, ami átsegít azokon az időszakokon, amikor nincs mi betakarítani. A Krupa Credit Union hitelt is ad, egyéneknek és csoportoknak egyaránt. A Kuapa támogatja a nőket, és biztosítja, hogy ők is hallathassák a hangjukat. Sokat tanultam a Kuapától. Egész életemben a kakaótermesztésben dolgoztam, és jól látom, mi a különbség a Kuapa és a többi felvásárló között.“ (Comfort Kwaasibea, kakaótermesztő) (Kronegger – Mrak – Suša, 2010, 65. o.)

6.3. ÁLLOMÁNYFRISSÍTÉS

A kakaófa kb. négy év után hoz először termést, egyes új fajok akár két év után is hoznak gyümölcsöt. Viszont csak 8-10 éven belül éri el a legjobb terméshozamát. Egy kakaófa akár 50 évig is él. (Stanzl, 2006, 4. o.)

A kakaóhozam növekedését eddig úgy próbálták elérni, hogy az esőerdőket kiirtották, így nyerve teret a mezőgazdaságnak. Így egyre nagyobb területen termesztetik a kakaót. Viszont a nagy területen való monokultúrák gazdálkodásának az lett az eredménye, hogy a kakaófa elvesztette ellenállóságát, és gazdák elkezdtek trágyázni és permetezni a fákat.

Időközben a legújabb kutatások azt mutatták ki, hogy az esőerdők kivágása nem csak teljesen szükségtelen volt, hanem hátrányos is a hozamra nézve. A trágyázás és a permetszerek használata pedig a környezetet károsítja.⁹⁰

Az én javaslatom az lenne, vágják ki az elöregedett és kevés termést hozó fák egy részét. A faanyagot adják el, és a befolyt összegből ültessenek új, fiatal fákat. Így nem kell új termőfelületek érdekében kivágni az esőerdőket, ami ökológiai szempontból is előnyös lenne a világra nézve. A fájából lehet sportszereket vagy hangszereket készíteni. Ezen kívül a fa egyes részeit hasznosítják kötőanyagként és papírként is. (Danert et al., 1976, 96-99. o.)

6.4. VERTIKÁLIS EGYESÜLÉS, EGYÜTTMŰKÖDÉS

Vertikális egyesülés alatt az értem, hogy a gyártók építsenek fel egy saját vállalaton belüli ellátási láncot. Válasszák ki a saját kakaóültetvényeseiket, akik a meghatározott standardok szerint termesztik a kakaót, és ennek fejében állandó és biztos jövedelemben részesülnek.

Ugyanakkor így ki lehet védeni a spekulánsok okozta magas árakat is.

⁹⁰ Stefanie Goldscheider, Kakao und Schokolade.
http://www.biothemen.de/Qualitaet/tropen/kakao_schokolade.html (2011. 09. 12.)

Irodalomjegyzék

Szakirodalom

- Csizmadia S: Az elefántcsontparti válságfolyamat kórtana: 1990-2008. *Afrikai Tanulmányok folyóirat*, Második évfolyam. 2. szám
- Danert S. et al. [1976]: *Urania növényvilág – Magasabbrendű növények II.* Gondolat Kiadó, Budapest, 96-99. o.
- Egger U. – Clemenz D. – Rieder P. [1992]: *Internationale Agrarmärkte*. Verlag der Fachvereine an den schweizerischen Hochschulen und Techniken, Zürich, 218. o.
- Hütz-Adams F. [2010]: *Menschenrechte im Anbau von Kakao*. Institut für Entwicklung und Frieden, Duisburg, http://www.humanrights-business.org/files/menschenrechte_im_anbau_von_kakao_huetz-adams.pdf (2011. 09.21.)
- Kazianga H. és Sanders J. H. [2010]: *Cacao Production in Cameroon: Technology, Profitability and the Environment*.
- Kireyev A. [2010]: Export Tax and Pricing Power: Two Hypotheses on the Cocoa Market in Côte d'Ivoire. *IMF Working Paper*
- Kronegger S. – Mrak K. – Suša R. [2010]: Workshop globális állampolgároknak. Medium d. o. o., Žirovnica,
- National Geographic Magyarország, 2008. november, 25. o.
- National Geographic Magyarország, 2009. május, 36-37. o.
- Sajóhelyi I [1928]: A világ kakaótermése és fogyasztása. *Statisztikai Szemle*, 11. szám, 1175-1177. o.
- Seidel M. [2004]: *Der Markt für Süßwaren und Schokolade in Deutschland*, Jena, htt
- Stanzl J. [2006]: Leitthema Kakao. Rohstoff Report, 3. Évfolyam, 17. Szám,
- Szittner A. (szerkesztette) [2005]: Fair Trade kiadvány – Lehet más a bevásárlás. Védegylet, Budapest,
- Tiku – Agbogo – Bime [2005], World cocoa output and price variabilities: implications for economic development of exporting countries. *Global Journal of Agricultural Sciences*, Vol 4, No 2, 183-189. o.
- Weiligmann B. – Panhuysen S. – van Reenen M. [2010]: Kakao. Tropical Commodity Coalition for sustainable Tea Coffee Cocoa, Bécs, http://www.fairtrade.at/fileadmin/user_upload/PDFs/Fuer_Lehrerinnen_Eltern/KAKAO_SC.pdf?mcnts=9eac8828f56f3b774dbccde0cea99a33 (2011. 09. 21.)

Egyéb dokumentumok

- A világ kakaótermése és fogyasztása [1925]. *Statisztikai Szemle*, 5-6. szám, 170-171. o.
- A világ kakaótermése és fogyasztása [1928]. *Statisztikai Szemle*, 1. szám, 66. o.
- Analysis of the value chain in cocoa producing countries [2006], <http://www.icco.org/projects/projects1.aspx?id=3h22738> (2011. 09. 06.)
- Annual Report 2002/2003 – 2008/2009 http://www.icco.org/pdf/An_report/AnnualReport20082009.pdf (2011. 09. 22.)
- Cameroon: 2011 Article IV Consultation – Staff Report; Debt Sustainability Analysis; Informational Annex; Public Information Notice on the Executive Board Discussion; and Statement by the Executive Director for Cameroon, [2011], *IMF Country Report* No. 11/266
- Cameroon: Report on the Observance of Standards and Codes – Fiscal Transparency Module. [2010], *IMF Country Report* No. 10/264

- Cocoa Market Review October 2008 – July 2011,
<http://www.icco.org/statistics/monthlyreview.aspx> (2011. 09. 06.)
- Côte d'Ivoire—Cancellation of the Extended Credit Facility Arrangement and Request for Disbursement Under the Rapid Credit Facility. [2011], *IMF Country Report* No. 11/194,
- EFFAT Cocoa Newsletter, 2009 Herbst, <http://www.cocoanet.eu/data-pool.html> (2011. 09. 23.)
- EFFAT Cocoa Newsletter, Autumn 2010, Issue no 2. <http://www.cocoanet.eu/data-pool.html> (2011. 09. 23.)
- European Food Information Council [1999]: A kakaó bíztható jövője. Food Today 05/1999. <http://www.eufic.org/article/hu/elelmiszerbiztonsag-es-minoseg/farmtol-a-fogyasztoig/artid/kakao-biztato-jovoje/> (2011. 08. 27.)
- Ghana: 2011 Article IV Consultation and Third and Fourth Reviews Under the Arrangement Under the Extended Credit Facility, Requests for Waiver of Nonobservance of Performance Criteria and Modification of Performance Criteria, and Rephrasing of Disbursements – Staff Report; Staff Supplement; Public Information Notice and Press Release on the Executive Board Discussion; and Statement by the Executive Director for Ghana. [2011], *IMF Country Report* No. 11/128
- Quarterly Bulletin of Cocoa Statistics, Vol. XXXVII, No. 2, Cocoa year 2010/11
- Statement Kakao Stand: Oktober 2010, *Fairtrade-Kakao: Genuss mit Verantwortung*, 2. o. http://www.fairtrade-deutschland.de/fileadmin/user_upload/ueber_fairtrade/fairtrade-themen/fairtrade_statement_kakao.pdf (2011. 09. 27.)
- Supply chain Management for Total Quality Cocoa in Africa [2007], CFC and ICCI, London,
<http://www.icco.org/documents/documentcategory.aspx?dispmode=detailed&catid=85> (2011. 09. 06)
- The World Cocoa Economy: Past and Present [2010], ICI, London, 2010,
<http://www.icco.org/statistics/other.aspx> (2011. 09. 22.)

Dokumentumfilm

Mistrati M [2010]: Schmutziges Schokolade

Internetes források

- Braunmüller Lajos [2011]: Durvulhat a chipsadó. Világgazdaság Online, 2011. 11. 06.
<http://www.vg.hu/gazdasag/adozas/durvulhat-a-chipsado-359546> (2011. 10. 11.)
- Claassen D. [2005]: Experten erwarten höhere Kakaopreise. Handelsblatt.com, 2005. 06. 30. <http://www.handelsblatt.com/finanzen/rohstoffe-devisen/rohstoffe/experten-erwarten-hoehere-kakaopreise/2519900.html> (2011. 08. 18.)
- Claassen D. [2007]: Hedge-Fonds treiben den Kakaopreis. Handelsblatt.com, 2007. 03. 28. <http://www.handelsblatt.com/finanzen/rohstoffe-devisen/rohstoffe/hedge-fonds-treiben-den-kakaopreis/2788748.html> (2011. 08. 18.)
- Claassen D. [2008]: Teure Bohnen, heißer Markt. Handelsblatt.com, 2008. 02. 19.
<http://www.handelsblatt.com/finanzen/rohstoffe-devisen/rohstoffe/teure-bohnen-heisser-markt/2923906.html> (2011. 08. 18.)
- Drechsler W. – Palm R. [2009]: Knappes Angebot treibt Kakaopreis. Handelsblatt.com, 2009. 09. 24. <http://www.handelsblatt.com/finanzen/rohstoffe-devisen/rohstoffe/knappes-angebot-treibt-kakaopreis/3265338.html> (2011. 08. 18.)

Drechsler W. – Palm R. [2009]: Schlechte Nachrichten für Schokoliebhhaber. Handelsblatt.com, 2009. 12. 21. <http://www.handelsblatt.com/finanzen/rohstoffe-devisen/rohstoffe/schlechte-nachricht-fuer-schokoliebhhaber/3331948.html> (2011. 08. 18.)

Drechsler W. [2004]: Kakaopreis bleibt schwankungsanfällig. Handelsblatt.com, 2004. 11. 25. <http://www.handelsblatt.com/finanzen/aktien/aktienanalysen/kakaopreis-bleibt-schwankungsanfaellig/2442226.html?p2442226=all> (2011.08.18.)

Drechsler W. [2006]: Kakao wird knapp. Handelsblatt.com, 2006. 05. 02. <http://www.handelsblatt.com/finanzen/rohstoffe-devisen/rohstoffe/kakao-wird-knapp/2647826.html?p2647826=all> (2011. 08. 18.)

Drechsler W. [2007]: Der Flucht der guten Ernte. Handelsblatt.com, 2007. 06. 12. <http://www.handelsblatt.com/finanzen/rohstoffe-devisen/rohstoffe/der-fluch-der-guten-ernte/2821066.html?p2821066=all> (2011. 08. 18.)

Fekete Krisztina és Lelovics Zsuzsanna dietetikusok az Országos Egészségfejlesztési Intézet és a Magyar Dietetikusok Országos Szövetsége [2006]: Nem minden csoki csokoládé. 2006. 12. 05. <http://tudatosvasarlo.hu/cikk/nem-minden-csoki-csokolade> (2011. 10. 25.)

Gudrun Riedel [2011]: Kamerun. <http://liportal.inwent.org/kamerun/wirtschaft-entwicklung.html> (2011. 09. 12.)

<http://afriport.hu/hirek/gazdasagi-hirek-afrika/5516-az-elelmiszervalsag-mar-spajzban-van.html> (2011. 08. 27.)

<http://afriport.hu/hirek/gazdasagi-hirek-afrika/6318-kakaoallam-allamkakao-elefantcsontparton.html> (2011. 08. 27.)

<http://de.wikipedia.org/wiki/Kakao>

<http://de.wikipedia.org/wiki/Kakao>

http://hu.wikipedia.org/wiki/El_Ni%C3%B1o

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Harmattan>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Kamerun>

http://hvg.hu/gazdasag.hazai/20110831_chipsado_nepegeszseg_marka_cukor (2011. 10. 04.)

http://hvg.hu/gazdasag/20110214_csucson_kakao_ara (2011. 09.20.)

http://hvg.hu/gazdasag/20110308_csucs_kakao_ar (2011. 09.20.)

http://hvg.hu/gazdasag/20111006_chipsado_sor_kave (2011. 10. 06.)

http://hvg.hu/vilag/20110417_elefantcsontpart_megbekeles (2011. 09.20.)

<http://index.hu/gazdasag/vilag/valsag041229> (2011. 04.10.)

<http://tozsdeakademia.com/nyersanyag-oktatas/nyersanyagok-kakao> (2011. 07. 11.)

<http://uj szo.com/online/panorama/2010/12/29/a-kakao-a-legnagyobb-hatalmi-tenyezo> (2011. 09. 04.)

<http://westafrikaportal.de/nigeria.html> (2011. 09. 12.)

<http://www.afrikaplattform.hu/index.php/en/component/content/article/29> (2011. 09.26.)

http://www.ariva.de/Kakao_verzeichnet_starke_Nachfrage_Societe_Generale_n2890580 (2011. 08.27.)

http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/Laender/Laenderinfos/CoteDIvoire/Wirtschaft_node.html (2011. 07.01)

http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/Laender/Laenderinfos/CoteDIvoire/Aussenpolitik_node.html

http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/Laender/Laenderinfos/CoteDIvoire/Innenpolitik_node.html

http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/Laender/Laenderinfos/Ghana/Wirtschaft_node.html
(2011. 07.01)

http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/Laender/Laenderinfos/Ghana/Aussenpolitik_node.html
(2011. 07.01)

http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/Laender/Laenderinfos/Ghana/Innenpolitik_node.html
(2011. 07.01)

http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/Laender/Laenderinfos/Nigeria/Wirtschaft_node.html
(2011. 08. 27)

http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/Laender/Laenderinfos/Nigeria/Aussenpolitik_node.html
(2011. 08. 27)

http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/Laender/Laenderinfos/Nigeria/Innenpolitik_node.html
(2011. 08. 27)

<http://www.cocobod.gh/facilities.php> (2011.09.26.)

<http://www.deutsch-kamerunische-bruecke.de/kamerun-geschichte.php> (2011. 08. 27.)

<http://www.handelsblatt.com/archiv/un-mandat-fuer-eingreiftruppen-in-elfenbeinkueste/2224794.html> (2011. 08.18.)

<http://www.handelsblatt.com/finanzen/fonds/nachrichten/euwax-calls-auf-allianz-gefragt/2539198.html> ((2011. 08. 18.)

<http://www.handelsblatt.com/finanzen/rohstoffe-devisen/rohstoffe/der-fluch-der-guten-ernte/2821066.html?p2821066=all>

<http://www.handelsblatt.com/politik/international/buergerkrieg-droht-nach-wahl-zu-eskalieren/3654960.html> (2011. 08. 19.)

<http://www.handelsblatt.com/unternehmen/handel-dienstleister/kakao-wird-knapper-und-teurer/2662254.html> (2011. 08. 18.)

<http://www.kakaopreis.de/> (2011. 10. 06.)

<http://www.kakaoverein.de>

<http://www.kfki.hu/chemonet/hun/teazo/kakao/mester.html>

<http://www.microse.hu/php/chocolate.php>

<http://www.mindennapiafrika.info/2010/07/11/az-elnyomott-egykori-brit-kamerun-emlekezteto-poszt/> (2011. 10. 06)

<http://www.modernghana.com/news/350531/1/ivorian-cocoa-reforms-to-include-price-guarantee.html> (2011. 10. 20.)

http://www.ng.hu/Civilizacio/2006/12/A_kakaofatol_a_mikulascsokeig (2011. 03.15.)

<http://www.nigeria-online.de/bodenschaetze.html> (2011. 09. 12.)

<http://www.origo.hu/tudomany/elet/20030211csoki.html> (2011. 10. 20.)

<http://www.origo.hu/uzletinegyed/hirek/20071205-az-aratasi-idoszakban-sztrajkolnak-elefantcsontpart-kakaomunkasai.html> (2011. 06. 27.)

<http://www.origo.hu/uzletinegyed/hirek/20080606-a-kakao-is-a-spekulacio-miatt-dragul.html> (2011. 06. 27.)

<http://www.origo.hu/uzletinegyed/hirek/20110125-kakaotilalommal-fosztanak-meg-hatalmatol-elefantcsontpart-regi-elnoket.html> (2011. 09. 20.)

<http://www.origo.hu/uzletinegyed/hirek/20110125-kakaotilalommal-fosztanak-meg-hatalmatol-elefantcsontpart-regi-elnoket.html> (2011. 09. 20.)
<http://www.privatbankar.hu/html/cikk/cikk.php?kommentar=13184> (2011. 10. 19.)
<http://www.spiegel.de/wissenschaft/natur/0,1518,618235,00.html> (2011. 08.27.)
<http://www.teacoffeecocoa.org>
<http://www.theobroma-cacao.de/aktuelles/artikeldetails/article/weiter-relativ-hohe-kakaopreise-bei-kleinerem-kakaodefizit/> (2011. 08.17.)
[http://www.theobroma-cacao.de/aktuelles/artikeldetails/browse/57/article/aufreuestung-dank-kakao/?tx_ttnews\[backPid\]=263&cHash=66e2b41175](http://www.theobroma-cacao.de/aktuelles/artikeldetails/browse/57/article/aufreuestung-dank-kakao/?tx_ttnews[backPid]=263&cHash=66e2b41175) (2011.08. 17.)
<http://www.theobroma-cacao.de/wissen/kakaobaum/anbaultaender/> (2011. 08. 17.)
<http://www.vg.hu/dragulni-fog-a-csokolade-289723> (2011. 08. 13.)
<http://www.vg.hu/penzugy/arupiacok/200910-63-ezer-tonnas-kakaohiany-kavebol-is-kevesebb-lesz-300287> (2011. 09. 15.)
<http://www.vg.hu/penzugy/arupiacok/bevasarolt-a-kakaokiraly-323265> (2011. 02. 23.)
<http://www.vg.hu/penzugy/arupiacok/tovabb-eshet-a-kakao-ara-325859> (2011. 10. 06.)
http://www.vg.hu/penzugy/vg_online/penzugyek_-_kulfold/080619_kako_227986 (2011. 09. 13.)
http://www.vg.hu/penzugy/vg_online/penzugyek_-_kulfold/090408_napi_tipp_csutortokre_268471 (2011. 02. 23.)
http://www.wadr.org/en/site/news_en/1757/Ivorian-cocoa-coffee-sector-being-reformed.htm (2011. 10. 20.)
<http://www.wiwo.de/unternehmen-maerkte/angst-vor-schaedlingen-befluegelt-kakaopreise-147318/> (2011. 08. 18.)
<http://www.worldcocoaafoundation.org>
<http://www.worldcocoaafoundation.org/what-we-do/CocoaLivelihoodsProgramGhana.html>
http://www.worldcocoaafoundation.org/what-we-do/current-programs/STCP_Summary.asp
Kirsch I. [2005]: Agrarstoffe sollen Renditehunger stillen. Handelsblatt.com, 2005. 11. 21. <http://www.handelsblatt.com/finanzen/zertifikate/nachrichten/agrarrohstoffe-sollen-renditehunger-stillen/2578988.html> (2011. 08. 18.)
Melisek Eszter, a Nielsen ügyfélkapcsolati igazgatója,
<http://www.maipiac.hu/index.php/legutobbilapszam/696-eladoter/8799-jo-piaci-pozicioban-a-csokolade> (2011. 10. 11.)
Panster Ch. [2008]: Kakao: Heimlicher Gewinner. Handelsblatt.com, 2008. 12. 17. <http://www.handelsblatt.com/finanzen/boerse-maerkte/bulle-baer/kakao-heimlicher-gewinner/3074860.html> (2011. 08. 18.)
Pereszlényi Judit [2010]: A csokoládé mégsem tesz boldoggá? http://csoki.network.hu/blog/csoki_klub_hirei/a-csokolade-megsem-tesz-boldogga (2011. 10. 20.)
Rettberg U. [2003]: Bei Rohstoff-Anlagen haben Banken Nachholbedarf. Handelsblatt.com, 2003. 03.06. <http://www.handelsblatt.com/archiv/bei-rohstoff-anlagen-haben-banken-nachholbedarf/2230962.html> (2011. 08. 18.)
Rettberg U. [2009], Rohstoffe: Das Risiko der eiskalten Nacht. Handelsblatt.com, 2009. 07. 13., <http://www.handelsblatt.com/finanzen/boerse-maerkte/anlegerakademie/rohstoffe-das-risiko-der-eiskalten-nacht/3219000.html>
Schubert S [2005]: Schokopillen gegen Demenz, Diabetes und Schlaganfall. Handelsblatt.com, 2005. 08. 04. <http://www.handelsblatt.com/technologie/forschung-medizin/medizin/schokopillen-gegen-demenz-diabetes-und-schlaganfall/2535034.html> (2011. 08. 18.)

Stefanie Goldscheider, Kakao und Schokolade.

http://www.biothemen.de/Qualitaet/tropen/kakao_schokolade.html (2011. 09. 12.)

MELLÉKLETEK

1. Kakaónövény

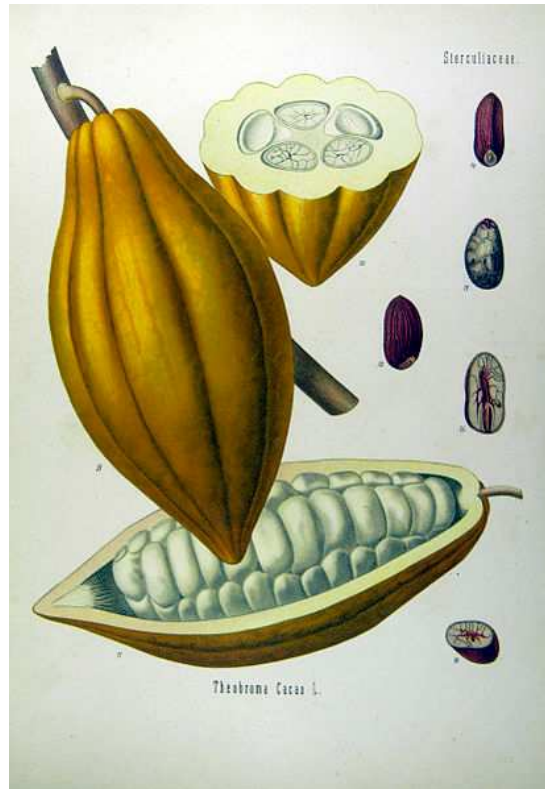
Kakaófa

Forrás: <http://de.wikipedia.org/wiki/Kakaobaum>

Kakaóvirág és –gyümölcs

Forrás: <http://de.wikipedia.org/wiki/Kakaobaum>

Kakaógyümölcs és -magok

Forrás: <http://de.wikipedia.org/wiki/Kakao>

Kakaóbab fajtái

Forrás: <http://csokilap.blogspot.com/2009/10/nyers-kakao-kakao-fajtak-es-piacuk.html>

2. Kakaószüret

Kakaószüret

Forrás: <http://www.kakaoverein.de>

Kakaógyümölcs hámozása

Forrás: <http://www.kakaoverein.de>

Kakaóbab a fermentálás előtt

Forrás: <http://www.kakaoverein.de>

Fermentálás - A kakaóbabot banánlevelekre rakják, majd betakarják

Forrás: <http://www.kakaoverein.de>

Kakaóbab fermentálás után

Forrás: <http://www.kakaoverein.de>

A kakaóbabot a napon szárítják

Forrás: <http://www.kakaoverein.de>

3. Csokoládékészítés

A kakaóbabból két fontos köztermék - kakaómassza és kakaóvaj - és két fontos végtermék - kakaópor és csokoládé - készül.

A feldolgozás során a kakaóbabból először kakaómassza készül. Az őrölt kakaóbab - a pörkölés és őrlés után cseppfolyóssá váló zsírtól - folyékony masszává áll össze. A kakaómassza kb. 55% kakaóvaját tartalmaz. Ennek egy részét hidraulikus sajtókkal préselik ki. A sajtóban maradt anyagban, a kakaópogácsában, 10-20% zsír van. A kakaóvaját megszűrik, és egy részét szagtalanítják. A nyers kakaóvajnak ugyanis erős aromája van, ami az étcsokoládéban kívánatos, a tejsokoládéban azonban elnyomja a tej aromáját. A kakaópogácsát kakaóporrá őrlik. A különböző színű és ízű kakaóporokat lúgosítással (főként kálium-karbonátos kezeléssel) állítják elő. Az eljárást a XIX. század első felében találták fel Hollandiában. A kezelés megszünteti a kakaó enyhe savas ízét, és - nagy molekulatömegű színes termékek képzésével - sötétebbre festi a kakaót.

A csokoládé alapanyaga a kakaómassza, amelyet cukorral - és tejsokoládé gyártásakor - tejpórral kevernek. A jellegzetes csokoládéízt "koncsolással" érik el: a csokoládémasszát hengerekkel, lapátokkal vagy más alkalmatosságokkal teli nagy tartályokban mechanikus kezelésnek vetik alá 60°C-on. Ekkor szabadulnak fel azok az aromák, amelyek élvezetessé teszik a csokoládét. A száraz, morzsás masszát folyékonyra alakítják át. Az olvadt kakaóvaj miatt válik folyékonyra, amivel igyekeznek spórolni: emulgeálószeret használnak helyette. Általában 0,3% szójalecetint kevernek a masszába.

A csokoládé fénye, simasága szempontjából nagyon fontos, hogyan hűtik le az anyagot, mielőtt az öntőformában megszilárdul. A 45-50°C-os folyékony csokoládét 32°C, majd 27°C-ra hűtik. A hőmérsékletet ezután 29-31°C-ra emelik. A kezelés után a csokoládé még folyékony, formába önthető.

A csokoládéval töltött öntőformát szállítószalag viszi végig a hűtőalagúton. Ha a massa megszilárdult, a formát felfordítják, és a csoki könnyen kiesik. A töltött csokoládé úgy készül, hogy a formát nem töltik tele, és azonnal ki is ürítik, így csak egy vékony réteg marad a falán. Lehűtik, majd beleöntik a tölteléket. Az ismételt hűtés után újabb csokoládéréteg kerül a formába: ez lesz az édesség alsó lapja. A húsvéti tojások és más

üreges termékek öntőformája két részből áll. A két félbe egy kevés csokoládét öntenek, a formát összezárják, majd rázó gépben hűtik le.⁹¹

Csokoládégyár a XIX. században

Forrás: <http://www.microse.hu/php/chocolate.php>

⁹¹ <http://www.kfki.hu/chemonet/hun/teazo/kakao/mester.html>

4. Csokoládémárkák

Nestlé

Mars

Dove

Ferrero

Kraft Food

Bonbonetti

Szerencsi (Nestlé csoport tagja)

